DZIENNIK URZĘDOWY

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO ŁUCKIEGO

TREŚĆ

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

KOMUNIKATY

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA.

LUTY — 1934.

Nr. 2 (107)

Rok XI.

CZĘŚĆ URZĘDOWA

11.

Organizacja gimnazjów państwowych.

Rozporządzenie Ministra W. R. i O. P. z dnia 31 października 1933 r. (Nr. I-Pr. 3776/33).

(Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 13, poz. 184).

Na podstawie art. 2 ust. 2, art. 59 i 60 ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o ustroju szkolnictwa (Dz. U. R. P. Nr. 38, poz. 389) zarządzam co następuje:

§ 1. Ustala się organizację gimnazjów państwowych według załączonego statutu.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Sposób i termin przekształcania dotychczasowej organizacji określą osobne zarządzenia. W miarę wprowadzania nowej organizacji tracą moc przepisy sprzeczne z załączonym statutem.

Minister W. R. i O. P. *(—) J. Jędrzejewicz.*

STATUT
gimnazjum państwowego.

I. Zadania gimnazjum.

§ 1. Gimnazjum ma na celu danie młodzieży takiego wychowania i ogólnego wykształcenia, które umożliwiałyby jej:

a) pełnienie w życiu zorganizowanego w ramach państwowych społeczeństwa funkcyj, wymagających ogólnego wykształcenia średniego,

b) dalsze kształcenie się na poziomie licealnym.

§ 2. Zadania powyższe gimnazjum spełnia przez: a) program i organizację nauczania, b) program i organizację pracy wychowawczej.

§ 3. Gimnazjum współdziała nadto z innemi czynnikami społecznemi nad podnoszeniem poziomu życia kulturalnego, nad utrzymaniem i pomnażaniem kulturalnego dorobku regjonu, w którym gimnazjum się znajduje.

II. Ogólne zasady organizacyjne.

§ 4. Gimnazjum jest niższym stopniem szkoły średniej ogólnokształcącej i stanowi zamkniętą w sobie całość.

§ 5. Pod względem programowym gimnazjum jest w zasadzie jednolite i obejmuje naukę języka łacińskiego. Mogą być jednak tworzone również gimnazja bez nauki języka łacińskiego, lecz tylko w miejscowościach, posiadających już gimnazja z nauką języka łacińskiego.

§ 6. Gimnazjum z nauką języka łacińskiego i gimnazjum bez nauki języka łacińskiego mogą być organizowane: bądź oddzielnie, bądź łącznie z sobą, bądź każde z nich łącznie z liceum, bądź łącznie z sobą i z liceum.

§ 7. Gimnazjum jest męskie, żeńskie lub koedukacyjne. Gimnazjum koedukacyjne może być utworzone w miejscowości, w której: a) niema żeńskiej szkoły średniej, lub też b) są specjalnie sprzyjające po temu warunki.

§ 8. Na czele gimnazjum męskiego stoi dyrektor, żeńskiego z reguły przełożona, koedukacyjnego zaś dyrektor lub przełożona.

W niniejszym statucie przez dyrektora rozumie się także i przełożoną.

§ 9. Gimnazjum składa się z czterech kolejno po sobie następujących klas, każda o kursie jednorocznym.

§ 10. Klasa składa się z uczniów, którzy uczą się w danym roku szkolnym wszystkich przedmiotów obowiązkowych według jednego wspólnego programu.

§ 11. Przy większej liczbie uczniów klasa dzieli się na oddziały. Liczba uczniów w klasie, której nie podzielono na oddziały, względnie liczba uczniów w oddziale nie powinna przekraczać 45.

§ 12. Gimnazjum winno mieć zasadniczo 8 oddziałów, liczba ich jednak może być podwyższona do 12. W szczególnych przypadkach liczba oddziałów w jednem gimnazjum może być mniejsza niż 8, nie mniejsza jednak niż 4.

W przypadku złączenia 2 zakładów pod jednem kierownictwem (§ 6) ogólna liczba oddziałów nie może przekraczać 12.

W okresie przejściowym, t. j. w okresie wprowadzania w życie ustawy ustrojowej liczba oddziałów pod jednem kierownictwem może w przypadkach wyjątkowych dochodzić do 16.

§ 13. Liczba nauczycieli własnych t. j. nauczycieli, którzy zarówno liczbą godzin, jak swą pracą związani są przedewszystkiem z daną szkołą, nie może być mniejsza, nie licząc dyrektora, od liczby oddziałów w tem gimnazjum.

III. Czas nauki.

§ 14. Kurs nauki w gimnazjum trwa cztery lata.

§ 15. Rok szkolny składa się z dni, przeznaczonych na naukę, których liczba wynosić musi co najmniej 205, oraz z dni wolnych od nauki z tytułu niedziel, świąt religijnych i państwowych, feryj szkolnych oraz innych przypadków uzasadnionej nieczynności szkoły. Rok szkolny dzieli się na półrocza szkolne, obejmujące po dwa okresy szkolne, oraz na odpowiednie ferje.

§ 16. Czas trwania nauki w szkole wynosi dla ucznia:

a) w ciągu tygodnia 30 do 32 godzin lekcyjnych z przedmiotów obowiązkowych, zaś z przedmiotów nadobowiązkowych najwyżej 4 godziny lekcyjne,

b) w ciągu dnia dla przedmiotów obowiązkowych i nadobowiązkowych łącznie nie więcej, niż 6 godzin lekcyjnych.

§ 17. Nauka szkolna odbywa się dla każdej klasy w ciągu 6 dni tygodnia w godzinach porannych, natomiast gry i zabawy ruchowe odbywać się będą z reguły w godzinach popołudniowych w wymiarze nie większym, niż 2 godziny tygodniowo dla każdego ucznia.

Nauka przedmiotów nadobowiązkowych, o ile na to warunki miejscowe pozwalają, może odbywać się popołudniu.

§ 18. Godzina lekcyjna trwa 45 minut. Pauzy nie mogą być krótsze niż 10-minutowe, przytem przynajmniej jedna pauza winna być dłuższa.

W przypadkach, przewidzianych programem nauki, jednostka lekcyjna może trwać 90 minut bez przerwy.

IV. Dyrektor, nauczyciele, rada pedagogiczna.

§ 19. Dyrektor stoi na czele gimnazjum i reprezentuje je nazewnątrz. Jest on kierownikiem całego życia szkolnego, bezpośrednim przełożonym wszystkich osób, pracujących w gimnazjum, doradcą nauczycieli oraz głównym wychowawcą młodzieży.

Dyrektor organizuje pracę wychowawczą i dydaktyczną, kieruje nią, czuwa nad jej harmonizowaniem i planowem wykonaniem, nadto sam uczy; prócz tego zarządza sprawami administracyjno-gospodarczemi gimnazjum.

Dyrektor jest odpowiedzialny za organizację powierzonej mu szkoły, za wychowawczy i dydaktyczny jej stan i rozwój, za kierunek

wychowawczy, poziom nauki, prawidłowy bieg życia szkolnego, za wykonanie przepisów i poleceń władz szkolnych oraz za administracyjno-gospodarczy stan gimnazjum.

§ 20. Nauczyciel wychowuje i uczy uczniów powierzonych jego opiece.

W tym celu poznaje ich oraz stara się poznać warunki ich życia i pracy w szkole i w domu.

Jako członek grona nauczycielskiego nauczyciel dba o dobro i honor gimnazjum, współdziała w wytwarzaniu harmonijnej atmosfery i przyczynia się w zakresie swojej pracy dydaktycznej i wychowawczej oraz powierzonych mu przez dyrektora funkcyj administracyjno-gospodarczych do należytego biegu życia szkolnego.

Nauczyciel jest odpowiedzialny za stosowane przez siebie metody nauczania i wychowania, za realizowanie właściwego kierunku wychowawczego oraz za wyniki nauki w przedmiotach, których uczy, a nadto za stan administracyjno-gospodarczy powierzonego sobie działu pracy.

Jako członek Rady Pedagogicznej nauczyciel ma obowiązek brania żywego i czynnego udziału w pracach Rady oraz realizowania w poruczonym sobie zakresie jej uchwał.

Nauczyciel ma obowiązek przygotowywania się do swej pracy dydaktycznej i wychowawczej i utrzymywania jej na poziomie, odpowiadającym współczesnemu stanowi wiedzy i doświadczenia, przez stałe kształcenie się.

Nauczyciel, uczący religji, winien szczególnie troszczyć się o pogłębienie życia religijnego swych uczniów.

§ 21. Opiekun klasowy (§ 54) poznaje uczniów swej klasy, warunki ich życia i pracy w szkole i w domu, wywiera wpływ wychowawczy, czuwa nad przebiegiem pracy w szkole jak również nad wymiarem i rozkładem pracy domowej uczniów oraz nad życiem zbiorowem swej klasy, koordynuje poczynania innych nauczycieli na jej terenie, utrzymuje stały i żywy kontakt z rodzicami i opiekunami uczniów oraz wykonywa czynności administracyjno-kancelaryjne, związane z jego pracą jako opiekuna.

Opiekun klasowy jest szczególnie odpowiedzialny za realizowanie na terenie swej klasy właściwego kierunku wychowawczego oraz za stan wychowawczy tej klasy.

§ 22. Lekarz szkolny czuwa nad zdrowiem i rozwojem fizycznym uczniów, troszczy się o stan higjeniczny szkoły; współdziała w pracach wychowawczych z dyrektorem i nauczycielami, stara się o właściwe wyzyskanie środków, zmierzających do podniesienia stanu zdrowotnego i rozwoju fizycznego uczniów, oraz stanu higjenicznego szkoły.

Tam, gdzie jest psycholog szkolny, bada on rozwój psychiczny uczniów oraz współdziała w sprawach wychowania i nauczania z dyrektorem i nauczycielami.

§ 23. Dyrektor, nauczyciele, lekarz szkolny (a tam, gdzie jest i psycholog szkolny) tworzą Radę Pedagogiczną gimnazjum, która jest organem stałym wewnętrznego życia szkolnego.

Rada Pedagogiczna obraduje bądź w składzie pełnym, bądź też w zespołach klasowych. Osobne przepisy wskażą, w jakim zakresie zespoły klasowe będą posiadały uprawnienia pełnej Rady Pedagogicznej.

Uchwały Rady mają charakter bądź opinjodawczy, bądź decydujący.

§ 24. Rada Pedagogiczna pomaga dyrektorowi w pracy nad podnoszeniem poziomu wychowawczego i naukowego gimnazjum, omawia i opracowuje ważniejsze sprawy, związane z całokształtem życia szkolnego, w szczególności zaś ma obowiązek:

a) wyrabiania sobie opinji o poszczególnych uczniach, o stanie poszczególnych klas (oddziałów) i całej szkoły pod względem wychowawczym i naukowym,

b) omawiania i opracowywania sposobu i środków podnoszenia poziomu wychowania i nauczania,

c) opracowywania projektu planu pracy wychowawczej i dydaktycznej.

Rada Pedagogiczna decyduje w sprawach przekazanych jej do decyzji przez osobne przepisy.

Przewodniczącym Rady Pedagogicznej jest dyrektor. Dyrektorowi przysługuje prawo zawieszenia uchwał Rady, które uzna za niezgodne z przepisami lub przeciwne dobru szkoły.

Dla opracowywania specjalnych zagadnień mogą być tworzone z pośród członków Rady bądź przez dyrektora, bądź przez samą Radę, specjalne komisje.

V. Program, metody i organizacja nauczania.

§ 25. Program gimnazjum opiera się na drugim szczeblu programowym szkoły powszechnej.

§ 26. Program gimnazjum winien zapewnić głębsze i obszerniejsze, niż w szkole powszechnej, poznanie kultury Polski, z uwzględnieniem związku z życiem praktycznem i gospodarczem, oraz systematyczne wprowadzenie w kulturę ogólnoludzką w łączności z Polską.

§ 27. Przedmioty nauki w gimnazjum są obowiązkowe i nadobowiązkowe. Możność wprowadzenia przedmiotów obowiązkowych i nadobowiązkowych innych, niż wymienione w §§ 28 i 30, określają osobne przepisy.

§ **28.** W gimnazjum z nauką języka łacińskiego są następujące przedmioty:

a) obowiązkowe: religja, język polski, język łaciński, jeden z języków obcych nowożytnych, historja, geografja, przyroda, fizyka i chemja, matematyka, zajęcia praktyczne, ćwiczenia cielesne;

b) nadobowiązkowe: drugi język obcy nowożytny, rysunek, śpiew.

Przez drugi język obcy nowożytny należy rozumieć przedewszystkiem język jednego z państw ościennych.

§ **29.** Nauczanie drugiego języka obcego nowożytnego ma na celu praktyczną jego znajomość i powinno się rozpoczynać nie wcześniej, niż w II-em półroczu klasy II-ej.

§ **30.** W gimnazjum bez nauki języka łacińskiego przedmioty obowiązkowe i nadobowiązkowe są te same, co w gimnazjum z nauką języka łacińskiego (z wyjątkiem łaciny). Zamiast nauki języka łacińskiego wzmacnia się naukę języka polskiego, języka obcego nowożytnego oraz zajęcia praktyczne.

§ **31.** Uczeń może się uczyć jednego przedmiotu nadobowiązkowego, a tylko wyjątkowo dwóch. Przedmiot nadobowiązkowy, który uczeń wybrał, staje się dla niego zasadniczo obowiązkowym na przeciąg całego roku szkolnego.

§ **32.** Zakres materjału i plan godzin dla przedmiotów obowiązkowych i nadobowiązkowych określa program.

§ **33.** Nauczanie w gimnazjum winno opierać się przedewszystkiem na pracy w szkole. Praca domowa ucznia uzupełnia ją i służy w szczególności do utrwalania i stosowania wiadomości nabytych podczas pracy w szkole oraz do samodzielnego opracowywania nowych dostępnych tematów.

Praca domowa, związana z przygotowywaniem lekcyj, winna być tak normowana, aby nie obciążała ucznia w dwóch klasach niższych ponad dwie godziny, w dwóch zaś klasach wyższych ponad $2^1/_2$ godziny dziennie.

§ **34.** Nauczanie winno być dostosowane do wieku i rozwoju uczniów oraz zapewnić: a) osiągnięcie przepisanych programem wyników nauki, b) możliwie pełny rozwój uzdolnień uczniów, c) zaprawianie uczniów do samodzielności i systematyczności w pracy oraz do stosowania nabytych wiadomości w życiu praktycznem.

§ **35.** Metody nauczania, przyjęte w gimnazjum, winny uwzględniać w należytej mierze rolę: a) nauczyciela, b) podręcznika i środków pomocniczych, c) urządzeń szkolnych, d) samodzielnej pracy ucznia.

§ **36.** Nauczyciel uczy, organizuje i kieruje pracą całej klasy (zespołu, grupy — § 41) i poszczególnych uczniów nietylko szkolną, ale i domową, bada postępy i sprawdza wyniki pracy.

§ **37.** Podręcznik służy do porządkowania, utrwalania, a także zdobywania wiadomości i sprawności oraz do orjentowania się ucznia w całości materjału. Środki pomocnicze, zależnie od przedmiotu, w którym są stosowane, służą w stosunku do poszczególnych zagadnień kursu nauki tym samym celom, co i podręcznik.

§ **38.** Urządzenia szkolne np. pracownie, bibljoteki, ogród, sala gimnastyczna i t. p. winny umożliwiać stosowanie metod pracy, właściwych dla danego przedmiotu.

§ **39.** Samodzielna praca ucznia winna polegać na braniu żywego i czynnego udziału w całej pracy w szkole i w domu, a zwłaszcza na opracowywaniu bądź omawianych już przez nauczyciela tematów, bądź też dostępnych nowych — przez umiejętne korzystanie z podręczników, środków pomocniczych i urządzeń szkolnych, a przedewszystkiem z pracowni.

§ **40.** Żadna metoda nie może być uznana za wyłącznie obowiązującą przy nauczaniu danego przedmiotu.

Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem winni troszczyć się o dobór metod i zdobycie środków pomocniczych, czyniących zadość postulatom, wskazanym wyżej w §§ 33 — 39, a odpowiadających warunkom i możliwościom gimnazjum.

§ **41.** Każda klasa gimnazjum względnie oddział pobiera naukę osobno. Jednakże przy nauczaniu pewnych przedmiotów (np. ćwiczeń cielesnych) mogą być tworzone tam, gdzie to będzie możliwe ze względów programowych, zespoły z uczniów różnych klas względnie oddziałów, przytem liczba uczniów w zespole nie powinna przekraczać 45.

Przy nauczaniu zaś niektórych przedmiotów, np. fizyki i chemji, przyrody i t. p., wymagających prowadzenia zajęć uczniów w pracowniach, klasę (oddział), liczącą nie mniej niż 30 uczniów, dzieli się na dwie grupy.

§ **42.** Nauczanie przedmiotów nadobowiązkowych może być prowadzone dla grupy lub zespołu, nie mniejszego w zasadzie niż 15 uczniów.

VI. Program i organizacja pracy wychowawczej.

§ **43.** Program wychowania winien, zgodnie z funkcją społeczno-państwową gimnazjum i w sposób dostosowany do wieku i rozwoju młodzieży, zapewnić jej wychowanie na świadomych swych obowiązków, twórczych obywateli Rzeczypospolitej, a w związku z tem dać możliwie najwyższe wyrobienie religijne, moralne, umysłowe i fizyczne oraz najlepsze przygotowanie do życia.

§ **44.** Organizacja wychowania winna uwzględniać ścisłą koordynację wszystkich dziedzin wychowania, jak również wszystkich

czynników współdziałających w pracy wychowawczej pod kierunkiem dyrektora.

§ 45. Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem, czuwając nad wytworzeniem odpowiedniej atmosfery wychowawczej, realizują program wychowania przez: a) bezpośredni swój wpływ na uczniów w szkole i poza szkołą, b) nauczanie, c) dopomaganie uczniom do samowychowywania się, d) organizowanie życia zbiorowego uczniów, e) organizowanie współdziałania domu i szkoły w akcji wychowawczej.

Oddziaływanie wychowawcze winno nadto obejmować wyzyskiwanie dodatnich wpływów środowiska pozaszkolnego a przeciwdziałanie wpływom ujemnym.

§ 46. Dyrektor i nauczyciele wywierają bezpośredni wpływ na uczniów przez własną osobowość, życzliwy i opiekuńczy stosunek do uczniów oraz czynny swój udział w życiu zbiorowem młodzieży.

§ 47. Wartości wychowawcze w nauczaniu winny być osiągnięte przedewszystkiem przez: a) dobór i wyzyskanie treści, b) zgodną z charakterem przedmiotu organizację nauki, c) zamiłowanie nauczyciela do przedmiotu, d) wyrabianie w uczniu samodzielności, aktywności, systematyczności i rzetelnego stosunku do pracy.

§ 48. Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem, dopomagając uczniom do samowychowywania się, winni uwzględniać potrzeby i indywidualne różnice poszczególnych uczniów, zwłaszcza trudniejszych do prowadzenia.

§ 49. Przez życie zbiorowe młodzież winna zaprawić się do czynnego udziału w pracy zbiorowej oraz osiągnąć zrozumienie swych obowiązków. Życie zbiorowe młodzieży może być ujmowane jedynie w takie formy organizacyjne, które najlepiej odpowiadają jej dążeniom i potrzebom oraz zamierzeniom szkoły.

Znajduje ono swój wyraz przedewszystkiem w życiu klasy, jako grupy społecznej, a także:

a) w organizacjach klasowych i międzyklasowych, które mogą powstawać i rozwijać swoją działalność jedynie za zgodą i pod opieką szkoły,

b) w organizacjach międzyszkolnych, dopuszczonych przez władze szkolne, a mających w danem gimnazjum swe koła lub też członków wśród jego uczniów.

§ 50. Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem wnikają w treść życia i działalność wszystkich organizacyj uczniowskich i opiekują się niemi, przytem w stosunku do organizacyj klasowych opiekę tę spełnia przedewszystkiem opiekun klasowy, a gdy chodzi o kółka o charakterze specjalnym (np. naukowe, krajoznawcze i t.p.)— ewentualnie inny nauczyciel, w stosunku zaś do każdej innej organizacji — nauczyciel wyznaczony na jej opiekuna.

Nadto dyrektor ma obowiązek wnikania w pracę wszystkich organizacyj, do których należą uczniowie gimnazjum.

§ 51. Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem czuwają nad tem, aby poszczególni uczniowie przyzwyczajali się do pracy intensywnej i nie rozpraszali się przez branie udziału w zbyt wielu organizacjach.

§ 52. Współdziałanie szkoły i domu w akcji wychowawczej polega przedewszystkiem na: zapoznaniu rodziców z pracą i dążeniami szkoły, wzajemnem informowaniu się o pracy i warunkach życia ucznia, oraz czynnej współpracy rodziców ze szkołą.

Dyrektor łącznie z gronem nauczycielskiem mają obowiązek roztoczenia szczególnej opieki nad warunkami życia tych uczniów, którzy mieszkają nie w domu, lecz na stancjach, w bursach i internatach, nad uczniami, pozostającymi w trudnych warunkach życiowych oraz nad uczniami, dojeżdżającymi do szkoły.

§ 53. W akcji wychowawczej szkoły winni brać udział wszyscy nauczyciele. Każdy nauczyciel jest wychowawcą, szczególnie zaś obowiązki wychowawcze ciążą na dyrektorze, opiekunach klasowych i opiekunach organizacyj uczniowskich.

§ 54. Każda klasa (oddział) ma swego opiekuna klasowego lub opiekunkę klasową.

W gimnazjach męskich opiekunami klasowymi są nauczyciele, w gimnazjach żeńskich — nauczycielki.

§ 55. Opiekunami klasowymi powinni być przedewszystkiem właśni nauczyciele (§ 12), mający szczególne uzdolnienia wychowawcze.

§ 56. W danej klasie (oddziale) opiekunem klasowym winien być jeden z pośród nauczycieli, uczących w tej klasie (oddziale); w wyjątkowych przypadkach mogą być czynione odstępstwa od tej zasady.

§ 57. O ile na czele gimnazjum koedukacyjnego lub żeńskiego stoi dyrektor, niezależnie od tego, że każda klasa (oddział) ma swego opiekuna lub opiekunkę, jedna z nauczycielek pełni ogólną rolę opiekuńczą nad wszystkiemi uczenicami szkoły, o ile zaś na czele gimnazjum koedukacyjnego stoi przełożona, jeden z nauczycieli pełni ogólną rolę opiekuńczą nad wszystkimi uczniami szkoły; osoby te winny posiadać szczególniejsze uzdolnienie wychowawcze. W obu przypadkach zarówno nauczycielka, jak i nauczyciel, powołani do tej funkcji, ponoszą za nią odpowiedzialność.

VII. Uczniowie.

A. Zadania i obowiązki uczniów.

§ 58. Uczeń sposobi się przez wychowywanie i kształcenie w szkole na świadomego swych obowiązków i twórczego obywatela Rzeczypospolitej, który za prawo naczelne uznaje dobro Państwa.

§ 59. W tym celu uczeń winien dążyć do wyrobienia religijnego, urabiać należycie swój charakter, zdobywać wiedzę i pogłębiać w sobie poczucie więzi społeczno-obywatelskiej. Do osiągnięcia tego zdąża przedewszystkiem przez wytrwałą pracę nad sobą, opartą o poszanowanie wartości kulturalnych i przez sumienne spełnienie obowiązków.

§ 60. W szczególności uczeń powinien:

a) dążyć do samodzielnego zdobywania wartości, rozwijających jego umysł, charakter i uczucia,

b) hartować swoją wolę i umacniać ciało, aby stać się zdolnym do znoszenia trudów i niewygód, być zaradnym w życiu i wytrwale dążyć do osiągnięcia stawianych sobie celów,

c) odnosić się z szacunkiem do rodziców (opiekunów), przełożonych, nauczycieli i korzystać pilnie z ich rad i wskazówek,

d) uczestniczyć w życiu koleżeńskiem przez przyczynianie się do wytwarzania w klasie atmosfery przyjaznego współżycia oraz przez sumienną pracę w organizacjach uczniowskich,

e) zawsze postępować rzetelnie, być uczynnym, zwłaszcza służyć chętną pomocą słabszym.

§ 61. Jako członek społeczności szkolnej uczeń winien dbać o honor i dobro szkoły i nie czynić nic, coby się z tem nie zgadzało i przynosiło szkodę moralną lub materjalną szkole, do której należy.

Poczucie odpowiedzialności za słowa i czyny winno w uczniu być głęboko ugruntowane.

§ 62. Źródłem zadowolenia i nagrodą za trudy jest dla ucznia przeświadczenie o dobrze dokonanej pracy i należycie spełnionym obowiązku.

B. Egzaminy wstępne do klasy I-szej.

§ 63. Kandydaci do klasy I przyjmowani są w poczet uczniów na podstawie egzaminu wstępnego.

§ 64. Dopuszczeni do egzaminu winni być, bez względu na liczbę zgłoszeń, wszyscy kandydaci, o ile spełniają wymagania, określone osobnemi przepisami i ukończyli co najmniej lat 12, a nie przekroczyli lat 16.

§ 65. Wśród kandydatów do egzaminu rozróżnia się dwie grupy: a) kandydatów, którzy wykażą się świadectwem ukończenia sześciu klas szkoły powszechnej, b) kandydatów, którzy świadectwa tego nie przedłożą.

§ 66. Egzamin dla kandydatów, wymienionych w § 65 w grupie a) ma na celu sprawdzenie ogólnego rozwoju umysłowego oraz przygotowania naukowego kandydata.

Za podstawę orjentacji będzie służyło świadectwo szkoły powszechnej, o zakresie wymagań egzaminacyjnych stanowi program drugiego szczebla szkoły powszechnej.

Egzamin odbywa się z przedmiotów następujących: język polski, geografja, arytmetyka z geometrją.

Przy egzaminie z języka polskiego należy sprawdzać również przygotowanie kandydata z historji, przy geografji z przyrody.

§ 67. Kandydaci, wymienieni w § 65 b), zdają egzamin pełny ze wszystkich przedmiotów w zakresie programu drugiego szczebla szkoły powszechnej z wyjątkiem rysunku, zajęć praktycznych, śpiewu i ćwiczeń cielesnych. Egzamin ten polega na dokładnem zbadaniu, czy kandydat wykazuje odpowiedni rozwój ogólny, czy posiada taki zasób wiedzy i niezbędne sprawności, aby mógł skutecznie pobierać naukę w gimnazjum.

§ 68. W poczet uczniów gimnazjum mogą być przyjęci tylko kandydaci, którzy zdali egzamin z wynikiem pomyślnym. W wyjątkowych przypadkach wynik słabszy z jednego przedmiotu nie będzie stanowił przeszkody do przyjęcia, jeżeli kandydat wykaże wyraźne uzdolnienia i dobre wyniki w innych przedmiotach.

§ 69. Jeżeli egzamin wstępny zdało więcej kandydatów, niż jest miejsc wolnych w klasie, pierwszeństwo przy wyborze należy oddać lepiej przygotowanym i bardziej zdolnym.

§ 70. W poczet uczniów gimnazjum mogą być przyjęci bez egzaminu kandydaci, którzy przedstawią świadectwo pomyślnego złożenia egzaminu do klasy I szkół zawodowych stopnia gimnazjalnego.

§ 71. Kandydat, który zdał egzamin do klasy I i nie został przyjęty do danego gimnazjum z powodu braku miejsc, może być przyjęty w tym samym roku bez ponownego składania egzaminu do klasy I innego gimnazjum najdalej w ciągu pierwszego okresu szkolnego.

C. Egzaminy wstępne do klasy II, III i IV.

§ 72. Egzamin wstępny do klas wyższych niż pierwsza przeprowadza się jedynie w wypadkach, gdy są w nich wolne miejsca. Egzamin do klasy IV kandydat może zdawać po uzyskaniu odpowiedniego zezwolenia władz szkolnych.

§ 73. Do egzaminów dopuszcza się wszystkich kandydatów, którzy spełniają wymagania, określone specjalnemi przepisami, a odpowiadają co do wieku następującemu warunkowi:

przy egzaminie do klasy II ukończenie co najmniej lat 13, a nie przekroczenie lat 16; przy egzaminie do każdej klasy następnej osiągnięcie lub przekroczenie powyższej granicy wieku, przesuniętej odpowiednio o rok wzwyż.

§ 74. Kandydaci zdają egzamin ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych, nauczanych w klasach poprzednich w zakresie wskazanym przez obowiązujący program.

§ 75. Kandydat może być przyjęty, o ile zda egzamin ze wszystkich przedmiotów z wynikiem pomyślnym i wykaże odpowiedni stopień ogólnego rozwoju.

D. Przechodzenie uczniów.

§ 76. Uczniów, przechodzących z jednego gimnazjum do drugiego o tym samym programie, nie obowiązuje składanie egzaminu.

§ 77. Uczniowie, przechodzący z gimnazjum z nauką języka łacińskiego do gimnazjum bez nauki języka łacińskiego lub odwrotnie, zdają egzamin jedynie z różnicy programów.

E. Ocena uczniów.

§ 78. Aby umożliwić stosowanie odpowiednich metod wychowania i nauczania, a przez to osiągnąć należyte wyniki, nauczyciel winien stale i konsekwentnie urabiać sobie opinję o uczniu, biorąc pod uwagę: a) warunki domowe życia i pracy ucznia, b) właściwości fizyczne i stan zdrowia, c) właściwości psychiczne, a zwłaszcza uzdolnienia i zamiłowania, d) ustosunkowanie się do pracy nad danym przedmiotem, a więc stopień zainteresowania, pilności i wytrwałości, e) wyniki osiągane w tej pracy, f) ustosunkowanie się do życia klasy i szkoły.

W szczególności nauczyciel urabia sobie możliwie dokładną opinję o pracy ucznia nad danym przedmiotem, badając jej planowość, natężenie, przebieg, stopień samodzielności i zaradności ucznia.

§ 79. Przy końcu każdego okresu szkolnego:

a) nauczyciel ustala ocenę wyników, osiągniętych przez ucznia w zakresie danego przedmiotu, przyjmując jako kryterjum wymagania obowiązującego programu; ocena winna być oparta na systematycznem badaniu postępów i wyników pracy ucznia, nie zaś na luźnych i nielicznych, a tem mniej przypadkowych spostrzeżeniach i osądach.

b) Rada Pedagogiczna, rozważywszy wspólnie co do każdego ucznia dane, wyżej wymienione w § 78, ustala swą opinję o uczniu i ocenę jego zachowania się.

Przy ocenie postępów z ćwiczeń cielesnych bierze się przedewszystkiem pod uwagę usiłowania ucznia przy stanie jego zdrowia w kierunku zdobycia usprawnienia cielesnego.

§ **80.** Ocenę wyników nauki i zachowania się wyraża się w odpowiednich stopniach. W księgach szkolnych notuje się prócz stopni krótkie motywy ocen niedostatecznych oraz opinję Rady Pedagogicznej o uczniu wraz z uzasadnieniem.

§ **81.** Przy końcu pierwszego półrocza oraz z końcem roku szkolnego uczeń otrzymuje świadectwo, które zawiera wyrażoną w stopniach ocenę wyników nauki ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych i nadobowiązkowych oraz ocenę zachowania się.

O wynikach nauki po pierwszym i trzecim okresie szkolnym zawiadamia się rodziców względnie opiekunów ucznia.

§ **82.** Stopnie, ustalone z końcem okresu II, są zarazem stopniami za pierwsze dwa okresy; stopnie, ustalone z końcem okresu III, są zarazem stopniami za pierwsze trzy okresy. Stopnie, ustalone z końcem okresu IV, są zarazem stopniami rocznemi.

§ **83**. Promowanie uczniów do klas następnych odbywa się na podstawie stopni rocznych z przedmiotów obowiązkowych (§ 28-a). Stopnie z przedmiotów nadobowiązkowych (§ 28-b) nie mają wpływu na promocję. Uczeń może być promowany do klasy następnej, o ile ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych posiada stopnie dostateczne. W wyjątkowych przypadkach, określonych specjalnemi przepisami, uczeń może być promowany do klasy II-ej wzgl. III-ej mimo stopnia niedostatecznego z jednego przedmiotu.

Jakiekolwiek egzaminy uzupełniające lub promocyjne do klasy następnej nie mogą być stosowane.

Decyzja o promowaniu ucznia do każdej klasy winna być powzięta w głębokim poczuciu odpowiedzialności i oparta na całkowicie ugruntowanej opinji o ogólnym rozwoju i zasobie wiadomości oraz sprawności ucznia.

§ **84**. Postanowienia § 83 ustęp ostatni mają szczególniejsze zastosowanie przy ustalaniu decyzji o wynikach nauki uczniów w klasie IV-ej.

Dla wykonania tych postanowień należy:

a) w ciągu całego czasu nauki w klasie IV sprawdzać ze szczególną ścisłością stan wiadomości i sprawności uczniów,

b) w przypadkach, nasuwających uzasadnione wątpliwości, organizować w drugiem półroczu sprawdzanie na lekcjach wyniku pracy poszczególnych uczniów przez nauczyciela, uczącego danego przedmiotu przy współudziale 1—2 innych nauczycieli.

VIII. Ukończenie gimnazjum, uprawnienia absolwentów.

§ **85**. Uczeń, który otrzymał w klasie IV-ej oceny roczne co najmniej dostateczne ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych oraz z zachowania się, otrzymuje zamiast świadectwa rocznego świadectwo ukończenia gimnazjum.

§ **86**. Ukończenie gimnazjum uprawnia absolwentów do ubiegania się o przyjęcie do liceów oraz szkół zawodowych stopnia licealnego.

Absolwent gimnazjum, zgłaszający się do jednej z tych szkół, zawiadamia o tem gimnazjum, które przesyła interesowanej szkole odpis z ksiąg szkolnych, zawierający oceny roczne z czasu pobytu ucznia w gimnazjum oraz ogólną opinję o uczniu. Treść opinji winna być na życzenie rodziców ucznia podana im do wiadomości.

12.

W sprawie chederów i innych podobnych szkół religijnych żydowskich.

Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 4 grudnia 1933 r. Nr. I.Pol.4156/33.

Z powodu podnoszonych przez niektóre urzędy wątpliwości, czy prywatne szkoły religijne dla dzieci żydowskich, jak chedery, talmud-tory, bajes-sefery i t. p. podlegają władzom państwowym administracji ogólnej, czy też państwowym władzom szkolnym, Ministerstwo wyjaśnia, co następuje:

Na mocy ustawy z dnia 11 marca 1932 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych (Dz.U.R.P. Nr. 33, poz. 343) sprawa prywatnego szkolnictwa bez względu na jego charakter została uregulowana w sposób jednolity na całym obszarze Rzeczypospolitej z wyjątkiem Województwa Śląskiego.

Zgodnie z postanowieniami art. 1 powyższej ustawy oraz § 1 rozporządzenia z dnia 7 czerwca 1932 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 473) wszystkie prywatne szkoły i zakłady naukowe i wychowawcze oraz systematyczne kursy, przeznaczone dla dzieci i młodzieży, a więc także chedery i inne podobne szkoły religijne dla dzieci żydowskich podlegają nadzorowi państwowych władz szkolnych.

Wobec postanowienia art. 14 wymienionej ustawy straciły moc obowiązującą wszystkie przepisy, wydane w sprawach uregulowanych tą ustawą.

Podsekretarz Stanu *(—) Kazimierz Pieracki.*

13.

MINISTERSTWO SKARBU — Warszawa, dn. 15 grudnia 1933 r.

L. D.II.31268/1/33

Do
Kancelarji Cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej, Biura Sejmu i Senatu, Najwyższej Izby Kontroli, Prezydjum Rady Ministrów i wszystkich Ministerstw w/m.

Bilety skarbowe.

Art. 3 ustawy z dnia 24 marca 1933 r. o wypuszczeniu biletów skarbowych (Dz. U. R. P. Nr. 22, poz. 172) nadaje tym biletom wszelkie prawa papierów, posiadających bezpieczeństwo pupi-

larne, i m. inn. uprawnia do składania w rzeczonych biletach kaucyj cywilnych i wojskowych.

Jakkolwiek dla innych papierów wartościowych, posiadających te same przywileje, ustalane są w drodze obwieszczeń Ministra Skarbu kursy (ogłaszane w „Monitorze Polskim"), podług których papiery te mogą być przyjmowane przez władze i urzędy państwowe na kaucje i wadja względnie na zabezpieczenie udzielanych przez Skarb Państwa kredytów akcyzowych, celnych i transportowych — to jednak w odniesieniu do bieletów skarbowych potrzeba ustalania takiego kursu nie zachodzi. Wynika to z samego charakteru rzeczonych biletów jako krótkoterminowych zobowiązań Skarbu Państwa (terminy płatności dotychczas wypuszczonych seryj I-IV wynoszą 3 względnie 6 miesięcy od daty sprzedania), których wartość rynkowa zasadniczo nie może być niższą od wartości imiennej.

Wobec powyższego Ministerstwo Skarbu komunikuje, iż omawiane bilety skarbowe mogą być bez żadnych ograniczeń przyjmowane przez władze i urzędy państwowe tytułem wzmiankowanych kaucyj i wadjów wzgl. zabezpieczeń według ich wartości imiennej.

Zastępca Dyrektora Departamentu (—) *J. Nowak.*

MINISTERSTWO
WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO

Warszawa.

OKÓLNIK Nr. 179.

z dnia 28 grudnia 1933 r. (I.R-11553/33) w sprawie przyjmowania biletów skarbowych.

Powyższe zarządzenie Ministerstwa Skarbu z dnia 15 grudnia 1933 r. Nr. D.II.31268/1/33 w sprawie przyjmowania biletów skarbowych Ministerstwo przesyła do wiadomości i stosowania.

Naczelnik Wydziału (—) A. NOWAK

14.

W sprawie wydobywania dokumentów z Z. S. R. R.

Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 15.I.1934 r. Nr. BP-20208/33.

Nawiązując do punktu 3 okólnika tut. Nr. 75 z dnia 12 maja 1933 r. (BP-5932/33) Ministerstwo zawiadamia, że tylko podania o wydobycie z Z. S. R. R. dokumentu potrzebnego urzędnikowi

państwowemu lub samorządowemu dla celów służbowych (udowodnienia przebiegu służby dla celów emerytalnych, uzupełnienia akt personalnych) są zwolnione z opłat konsularnych, natomiast koszty rzeczywiste, należne władzom sowieckim za wydobycie wykazu stanu służby lub wyciągu z aktów stanu cywilnego w wysokości zł. 20, a za świadectwa szkolne w wysokości zł. 60, należy przesyłać do Urzędów Konsularnych R. P. w Z. S. R. R. O ile podanie lub pismo urzędowe w tych sprawach zostało już przesłane, kwotę powyższą należy przesłać dodatkowo.

Dyrektor Biura Personalnego (—) *Jan T. Lipka.*

KURATORJUM OKRĘGU SZKOLNEGO ŁUCKIEGO

Równe, dnia 31 stycznia 1934 r.

Nr. BP—1322/34.

W sprawie wydobywania dokumentów z Z.S.R.R.

W związku z okólnikiem Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 13.V.1933 r. Nr. BP-5932/33 (Dz. Urz. Kuratorjum O.S.Ł. Nr. 7, poz. 62) powyższe podaję do wiadomości i stosowania.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) J. FIREWICZ.

15.

W sprawie umundurowania szkolnych hufców P. W.

Okólnik Ministerstwa Spraw Wojskowych. — Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego Nr. 100/og. z dn. 10.XI.1933 r.

W częściowem uzupełnieniu Instrukcji P. U. W. F. i P. W. Nr. 13 L. dz. 6875/Og. z dnia 21.V.29 r. zarządzam:

Na mundurach p. w. hufców szkolnych p.w. (pwk) na lewem ramieniu powinny być naszyte tarcze z Nr. Nr. szkół, jak rozporządzenie o jednolitym ubiorze młodzieży szkół średnich, ogólnokształcących, zawodowych i t. d. Nr. 1/pr. 341/33, ogłoszonem w Dz. Urzędowym Min. W. R. i O. P. Nr. 3 z dnia 30.IV.1933 r.

Dyrektor Państwowego Urzędu Wych. Fiz. i Przysp. Wojsk.

(—) *Kiliński — Płk. Dypl.*

KURATORJUM
OKRĘGU SZKOLNEGO ŁUCKIEGO

Równe, dn. 21 stycznia 1934 r.

Nr. O.W.F.-22764/33

Na podstawie pisma Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dn. 19/XII.1933 r. Nr. I W.F.3958/33 powyższy okólnik podaję do wiadomości i wykonania.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) J. FIREWICZ

16.

W sprawie realizacji nowych programów w szkołach powszechnych.

Okólnik Kuratorjum Okr. Szk. Łuckiego z dnia 31.I.1934 r. Nr. I-2079/34.

Do ogółu nauczycielstwa szkół powszechnych w Okręgu.

Podczas przeprowadzonych w bież. roku szkolnym przez Kuratorjum licznych wizytacyj szkół powszechnych stwierdzono, że aczkolwiek nauczycielstwo naogół ustosunkowało się pozytywnie do nowych programów i wykazuje dobrą wolę najlepszego ich realizowania, to jednak z drugiej strony, mimo przeszkolenia przeszło $^{1}/_{4}$ ogółu nauczycielstwa na kursach programowo-ustrojowych, zachodzą liczne wypadki nieznajomości programów, a jeszcze liczniejsze nierozumienia lub niewłaściwego rozumienia zawartych w programach wskazań, jak należy je realizować.

Znaczna część nauczycielstwa, uczącego w oddz. I, II i V uważa, że wystarczy zapoznać się tylko i przestudjować tę część nowego programu, którą w bież. roku szk. realizuje, t. j. w zakresie jednego oddziału, lub przedmiotu w oddz. V, i to tylko z instrukcji, podanej w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 8-9 z 1933 r., uzupełnionej sprostowaniem, podanem w Dzien. Urzęd. Min. W. R. i O. P. Nr. 10. str. 460.

W szkołach wieloklasowych często spotyka się nauczycieli, którzy nie uważają za konieczność dokładnego zapoznania się z nowemi programami jedynie z tej racji, że w bież. roku szkolnym nie uczą w oddz. I, II i V, że ich nowy program nie obowiązuje.

Ten stan rzeczy jest przyczyną tego, że często w oddz. I, II i V spotyka się przerabianie materjału nauczania, zaczerpniętego z nowego programu, według starych utartych form, że w pracy nauczycieli brak jest nowego ducha, a w szkołach wieloklasowych

wysiłki poszczególnych nauczycieli nie są należycie sharmonizowane, nie idą zgodnym rytmem pracy do jednego wspólnego celu, jakim musi być wspólny wysiłek, zmierzający do przebudowy życia wewnętrznego i pracy szkoły w myśl zasad i wskazań nowego programu.

Ponieważ nowy program jest dziełem, w którem znalazły pełny wyraz nietylko wyniki nowoczesnej wiedzy pedagogicznej, ale też i wyniki kilkunastoletniej, zdobytej w wolnej szkole polskiej praktyki nauczycielskiej — jest rzeczą pewną, że nauczycielstwo bez wyjątku znajdzie w sobie moc i wolę, aby dzieło to dalej jaknajlepiej realizować.

Wobec powyższego zarządzam:

Wszyscy nauczyciele winni gruntownie zapoznać się z całością nowego programu w zakresie wszystkich oddziałów i przedmiotów nauczania, nie da się bowiem pomyśleć, aby w pracy szkolnej nauczyciel mógł wykonywać dobrze powierzoną mu w określonym zakresie cząstkę tej pracy bez dokładnej znajomości i gruntownego zrozumienia zasad i konstrukcji całości. W szczególności zwracam uwagę na konieczność gruntownego przestudjowania uwag do całości programu, pomieszczonych w programie nauki każdego przedmiotu. W tym celu w każdej szkole, a nawet w ręku każdego nauczyciela, obok instrukcji, podanej w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa W. R. i O. P. Nr. 8 — 9 z 1933 r. winien się znaleźć komplet programu nauki w zakresie wszystkich przedmiotów nauczania w szkole powszechnej, wydany jako projekt przez Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych (Lwów 1933 ul. Kurkowa 21).

Kierownicy szkół wieloklasowych (od 3-klasowej wzwyż) niezależnie od zwyczajnych posiedzeń Rady Pedagogicznej winni niezwłocznie tam, gdzie to dotychczas nie zostało zrobione, zorganizować szereg posiedzeń nadzwyczajnych Rady Pedagogicznej, poświęconych wyłącznie omówieniu i przedyskutowaniu tych zagadnień, które się w praktyce szkolnej przy realizacji nowych programów wyłaniają.

W oddziałach, w których w bież. roku szkolnym obowiązują jeszcze dotychczasowe programy, należy przerabianie zawartego w nich materjału nauczania oprzeć w miarę możności na tych założeniach i wskazaniach nowego programu, które są zawarte w uwagach do całości programu każdego przedmiotu nauki. Zakres dostosowania tych założeń i wskazań nowego programu winien być rownież przedmiotem rozważań i decyzyj Rady Pedagogicznej.

Przy podejmowaniu wyżej poleconych prac kierownicy szkół w wypadkach potrzeby winni się zwracać do Inspektorów Szkolnych, którzy udzielać będą potrzebnych wskazań i pomocy.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *J. Firewicz.*

17.

W sprawie organizacji ćwiczeń cielesnych codziennych 10-minutowych i śródlekcyjnych.

Okólnik Kuratorjum Okr. Szk. Łuckiego z dnia 22.XII.1933 r. Nr. O.W.F. 1611/34.

Celem ujednostajnienia organizacji ćwiczeń cielesnych na terenie Okręgu Szkolnego, zarządzam co następuje:

A. Ćwiczenia cielesne.

1. Wszelkie inwestycje Dyrekcyj i Kierownictw Szkół z zakresu wychowania fizycznego dotyczące zaopatrzenia sal i boisk, winny być uskuteczniane po uprzedniem porozumieniu się z Okręgowym Instruktorem Wychowania Fizycznego Okręgu Szkolnego Łuckiego.

2. Wszelkie propozycje inwestycyj muszą być oparte na wydawnictwie Ministerstwa W. R. i O. P. p. t.: Poradnik w sprawach nauczania i wychowania oraz administracji w szkołach średnich ogólnokształcących i seminarjach nauczycielskich za 1931 rok Nr. 3/5 W-wa Książnica Atlas 1931.

3. Uważam za wskazane, by ćwiczenia cielesne klas starszych szkół powszechnych w poszczególnych środowiskach odbywały się w salach gimnastycznych i na boiskach gimnazjów i szkół zawodowych, w tym czasie, kiedy sale te i boiska przez macierzystą szkołę nie są wykorzystywane.

W tym celu zechcą P.P. Inspektorowie porozumieć się z odnośnemi Dyrekcjami szkół.

4. Kierownictwa szkół powszechnych, w których praca szkolna odbywa się po południu, w czasie zimy winny zwrócić szczególniejszą uwagę na rozkład lekcyj. Wobec zapadającego zmroku ćwiczenia cielesne winny przypadać na pierwsze trzy godziny, aby tem samem umożliwić dziatwie wymarsz na boisko, sanki, narty, śnieżki lub ślizgawkę.

5. W żadnym wypadku w tej samej klasie w rozkładzie lekcyj nie mogą dwie godziny ćwiczeń cielesnych następować jedna po drugiej.

6. W szkołach powszechnych koedukacyjnych od klasy V w górę, należy łączyć w osobne grupy ćwiczebne chłopców i dziewczęta klas równoległych lub klas bezpośrednio po sobie następujących: np. V i VI lub VI i VII, zarówno na ćwiczenia cielesne, jak i 10-cio minutowe codzienne ćwiczenia.

7. Zechcą Panowie Dyrektorzy i Kierownicy szkół na najbliższych zebraniach Rodzicielskich wyjaśnić rodzicom powierzonej swej pieczy młodzieży, iż do obowiązków ucznia należy również posiadanie niezbędnych osobistych pomocy do ćwiczeń cielesnych (strój, obuwie, łyżwy, narty, wyekwipowanie polowe etc.) tak jak je posiada do innych przedmiotów któregoś z jezyków, nauk przyrodniczych lub rysunków.

Komitety Rodzicielskie mają tu wdzięczne zadanie zorganizowania w tej dziedzinie pomocy (wypożyczalni etc.).

B. 10-minutowe codzienne ćwiczenia cielesne.

8. Zajęcia w szkole nie mogą rozpoczynać się wcześniej, jak o godz. 8-ej rano.

9. Czas, między godziną 8 a 8,15, winien być poświęcony modlitwie i 10-co minutowym ćwiczeniom cielesnym.

Za niewskazane uważam prowadzenie ćwiczeń 10-cio minutowych na którejkolwiek z przerw, lub po lekcjach, gdyż tem samem tracą one swój charakter.

10. Lekcje normalne winny zaczynać się o godz. 8,15.

11. Czas rozpoczęcia zajęć, oraz organizacja 10-cio minutowych ćwiczeń obowiązuje wszystkich nauczycieli.

12. 10-cio minutowe ćwiczenia obowiązują młodzież wszystkich klas, a nie tylko młodzież klas prowadzonych w myśl nowych programów. Z tego powodu nie należy zmniejszać ilości godzin przewidzianych na ćwiczenia cielesne w dotychczasowych programach.

13. Ułatwianie sobie przebiegu i prowadzenia ćwiczeń 10-cio minutowych przez tolerowanie nieobecności i opóźniań młodzieży uważam za wysoce niewychowawcze.

14. Od obowiązku udziału w ćwiczeniach 10-cio minutowych może być zwolniona młodzież:

a) przez lekarza,

b) indywidualnie jednorazowo przez wychowawcę lub nauczyciela ćwiczeń cielesnych,

c) młodzież tej klasy, w której na pierwszej godzinie zajęć lekcyjnych przypada gimnastyka.

15. Dyrekcje jak i Kierownictwa Szkół mogą zwalniać od 10-cio minutowych ćwiczeń tę dziatwę, która mieszkając w odległości ponad 2 klm. od szkoły, drogę tę przebywa pieszo.

W zamian tego, gdzie warunki na to pozwolą, należy tworzyć z nich oddzielne grupy i zorganizować dla nich jedną ze znanych a lubianych przez młodzież zabaw lub gier, która przez swój przebieg wytworzy wśród nich pożądany dla dalszej pracy nastrój. Uzupełnienie jej kilkoma ćwiczeniami korektywnemi, uwzględniającemi przedewszystkiem krzywizny piersiową i ledźwiową kręgosłupa, niewątpliwie wpłynie na poprawę postawy ćwiczących.

16. Ćwiczenia mogą być organizowane osobno:

a) dla każdej klasy i oddziału,

b) osobno dla grupy oddziałów równoległych klas, lub klas równoległych,

c) dla grup powstałych z połączenia w szkole powszechnej klas: I z II, III z IV, V z VI, lub VI z VII (ewent. V, VI i VII); w szkole średniej i zawodowej:
I z IV, V z VI, VII z VIII, lub kursów I z II, III z IV.

17. Ćwiczenia 10-cio minutowe prowadzą:

a) wychowawcy swych klas,

b) lub wychowawcy połączonych oddziałów (klas) naprzemian co tydzień (miesiąc),

c) specjalnie przeszkoleni przewodnicy, po 2—3 na klasę z pośród uczniów, zawsze jednak pod okiem wychowawcy klasy lub nauczyciela, który ma pierwszą lekcję w danej klasie.

18. Układ programów ćwiczeń 10-cio minutowych i śródlekcyjnych oraz okresowe przeszkalanie przodowników z zasady należy do nauczyciela ćwiczeń cielesnych w szkole.

19. Szkoły powszechne, których zajęcia odbywają się po południu, obowiązują powyższe uwagi i wskazówki z odpowiedniemi przesunięciami w czasie.

C. Ćwiczenia śródlekcyjne.

20. Wprowadzenie do szkół codziennych 10-cio minutowych ćwiczeń cielesnych nie zwalnia nauczycielstwa od obowiązku prowadzenia ćwiczeń śródlekcyjnych.

21. Przypominam, iż ćwiczenia śródlekcyjne, co do swego charakteru, znalazły ostateczne wyjaśnienie w zarządzeniu Minist. W. R. i O. P. z dnia 15.X.1931 r. Nr. I. WF. 4095/31 (patrz Dz. Urz. Kurat. O. S. Łuckiego Nr. 1/85 z 1932 roku).

D. Uwagi.

22. Szczegółowe wskazania co do programu, zasobu materjału i formy pracy podane są w „uwagach do całości” programu — oraz w zarządzeniu Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 14.VII.1933 r. Nr. I. Pr. 2589/33 (okólnik Nr. 110, poz. 138 Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 8 — 9 z 1933 r.) ze sprostowaniem w Dz. Urz. Nr. 10, poz. 160 w sprawie programów nauki w publicznych szkołach powszechnych i gimnazjach państwowych na rok szkolny 1933/34.

23. Ponadto materjał do pracy, jak i wskazówki jej organizacji znaleźć można w podręcznikach:

a) M. Krawczyk — Ćwiczenia cielesne w szkole powszechnej. Wyd. Naszej Księgarni — z praktyki szkolnej Nr. 18 — W-wa.

b) Skierczyński - Krawczykowski — Gry i zabawy ruchowe. Wyd. Naszej Księgarni — z praktyki szkolnej Nr. 16 — W-wa.

c) W. Sikorski. Gimnastyka część I, II Wydawnictwo Ossolineum — Lwów.

d) Z. Wyrobek — Harcerz w polu. Ćwiczenia w terenie — Ossolineum — Lwów.

e) W czasopiśmie Wychowanie fizyczne w szkole — Miesięcznik, organ Z.N.P. — Warszawa.

Zechcą Dyrekcje i Kierownictwa Szkół okólnik powyższy podać nauczycielstwu do wiadomości i stosowania.

Kurator Okręgu Szkolnego *(—) J. Firewicz.*

18.

W sprawie składek w szkołach.

Okólnik Kuratora Okręgu Szkolnego Łuckiego z dnia 25 I.1934 r. Nr. O-863/34.

Wobec mnożących się próśb i interwencyj rozmaitych organizacyj społecznych w sprawie zezwolenia na organizowanie zbierania składek wśród młodzieży szkolnej, — zgodnie z zasadą nieprzeciążania tej młodzieży jakiemikolwiek świadczeniami finansowemi, — na podstawie okólnika Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 8.I.1934 r. Nr. I-Pol-4235/33 przypominam i polecam najściślejsze stosowania postanowień okólnika Ministerstwa W.R. i O.P. z dnia 13 stycznia 1931 r. (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr. 1, poz. 9).

W związku z tem nadmieniam, że poza składkami, opłacanemi przez młodzież szkolną na cele instytucyj szkolnych, które sama młodzież zakłada i niemi kieruje, — a które mają znaczenie pod względem wychowawczym, zbieranie składek pieniężnych na terenie szkolnym dopuszczalne jest wyłącznie na cele:

1. Towarzystwa Popierania Budowy Szkół Powszechnych,
2. L. O. P. P. w zakresie Kół Szkolnych,
3. Ligi Morskiej i Kolonjalnej,
4. Polskiego Czerwonego Krzyża,
5. Funduszu szkolnictwa polskiego zagranicą oraz
6. dożywiania dzieci szkolnych (jako akcji o charakterze samopomocowym), przyczem — o ile idzie o cele wymienione pod pkt. 2-6 akcję zbiórkową podejmować może jedynie sama młodzież, w ramach kół szkolnych.

Uważam jednak za szczególnie pożądane, by i w powyższym zakresie młodzież szkolna nie była obciążana świadczeniami finansowemi, przerastającemi w sumie minimalne opłaty groszowe.

Przestrzeganie niniejszego okólnika polecam pod osobistą odpowiedzialnością P.P. Inspektorom Szkolnym, Dyrektorom i Kierownikom szkół.

Zwracam w końcu uwagę, że wszelkie interwencje w przedmiocie jakichkolwiek zbiórek pieniężnych na terenie szkolnym ze strony jakichkolwiek osób czy organizacyj społecznych należy b e z w z g l ę d n i e załatwiać odmownie z powołaniem się na niniejszy okólnik.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *J. Firewicz*

19.

Film propagandowy „Nie damy ziemi”.

Okólnik Kuratorjum Okr. Szk. Łuckiego z dn. 26.I.1934 Nr. O-1104/34.

Na podstawie zarządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 12.I.1934 r. Nr. I.Pol.-27/34 Kuratorjum zwraca uwagę Dyrekcyj i Kierownictw szkół na film o polskiem Pomorzu p.t. „Nie damy ziemi” celem zachęcenia młodzieży do korzystania zeń, gdy będzie wyświetlany w danej miejscowości na specjalnych porankach dla młodzieży.

Kurator Okręgu Szkolnego (—) *J. Firewicz.*

OKÓLNIKI i KOMUNIKATY

TOWARZYSTWA POPIERANIA BUDOWY PUBLICZNYCH SZKÓŁ POWSZECHNYCH NA TERENIE OKRĘGU SZKOLNEGO ŁUCKIEGO.

20.

Okólnik Nr. 10.

I. Zjednywanie członków dożywotnich.

Zarząd Komitetu Okręgowego Wołyńskiego uważa za wszechmiar wskazane, aby wszyscy Panowie Prezesi Komitetów Obwodowych zwrócili się w odpowiedniej formie do poszczególnych osób i instytucyj z propozycją przystąpienia do Towarzystwa w charakterze członków dożywotnich.

Członek dożywotni wpłaca na rzecz Towarzystwa jednorazowo 150 złotych, otrzymuje legitymację wraz z odnośnym dyplomem i nie jest już obowiązany do żadnych innych składek z tytułu należenia do Towarzystwa.

Legitymacje i dyplomy posiada Komitet Okręgowy w Równem (Kuratorjum Okręgu Szkolnego).

II. Numeracja Kół.

Celem ułatwienia Komitetowi Okręgowemu prowadzenia ewidencji i rachunkowości Kół, Zarząd tegoż Komitetu prosi Panów Prezesów Komitetów Obwodowych o sprawdzenie numeracji Kół w każdym obwodzie.

Zarazem Zarząd Komitetu Okręgowego prosi wszystkie Koła, aby we wszelkiej korespondencji, a szczególnie przy dokonywaniu wpłat do P. K. O. bezwarunkowo wskazywały numer Koła oraz podawały dokładny adres i nazwę szkoły lub instytucji, przy której Koło istnieje.

III. Pokwitowania Kół z odbioru materjału organizacyjnego.

Część Panów Delegatów Komitetu Okręgowego dotąd nie nadesłała pokwitowań Kół z odbioru materjałów organizacyjnych. Jest rzeczą konieczną, aby Panowie Delegaci jak najszybciej nadesłali pokwitowania Kół z odbioru druków organizacyjnych i znaczków celem zlikwidowania kont Komitetów Obwodowych i obciążenia kont poszczególnych Kół.

Zamówienia na dalsze materjały Koła winny nadsyłać do Komitetu Okręgowego w Równem za pośrednictwem Komitetów Obwodowych.

Delegat Zarządu Głównego

(—) J. Firewicz, Kurator Okręgu Szkolnego.

21.

Okólnik Nr. 11.

Do
Zarządów Kół Towarzystwa Popierania Budowy
Publicznych Szkół Powszechnych.

Wobec trudności, jakie nasuwają się niektórym Kołom przy prowadzeniu rachunkowości Kół Zarząd Komitetu Okręgowego podaje niżej następujące wyjaśnienia:

I. Wpływy kasowe Zarządu Koła.

Zarząd Koła nie prowadzi kwitarjusza wpływów kasowych, na wszelkie bowiem wpłaty, jak: wpisowe, składki członkowskie, ofiary na rzecz Towarzystwa wydaje odpowiednie druki i znaczki, a więc — legitymacje, znaczki składkowe i cegiełki. Wszystkie te druki zatem są wartościami kasowemi, któremi Komitet Okręgowy obciąża każde Koło i ze sprzedaży których Zarząd Koła musi się wyliczyć.

II. Wydawanie legitymacyj członkowskich.

Legitymacje członkowskie wydaje członkom zwyczajnym Zarząd Koła. Wystawienie Legitymacji jest zarazem dowodem pobrania od członka wpisowego w kwocie 50 gr.

III. Pobieranie składek członkowskich.

Skarbnik Koła pobiera od członków zwyczajnych składki członkowskie w wysokości 4 zł. rocznie. Składki mogą być pobierane ratami po 50 gr. Pobieranie tych składek odbywa się przez sprzedaż znaczków składkowych i nalepianie ich wewnątrz legitymacji członkowskiej w miejscach na ten cel przeznaczonych. O ile przyjęcie członka do Koła nastąpiło w pierwszej połowie kwartału, to składki członkowskie należy pobierać za cały kwartał, t. j. 1 zł., jeżeli zaś przyjęcie to miało miejsce w drugiej połowie kwartału, to składki członkowskie należy pobierać za pół kwartału. to jest 50 gr

IV. Dochody nadzwyczajne.

Dochody nadzwyczajne (np. z różnego rodzaju imprez) nie przechodzą przez księgę kasową Koła. Jeżeli impreza urządzona była staraniem Koła, Zarząd Koła sporządza protokół, wykazując w nim rachunkami dochody i wydatki imprezy, a saldo dodatnie wpłaca blankietem nadawczym P.K.O. na konto Nr. 501,850 Komitetowi Okręgowemu Wołyńskiego Towarzystwa Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych w Równem, jako ofiarę na rzecz Towarzystwa, z wyraźnem zaznaczeniem na odwrotnej stronie środkowego odcinka blankietu nadawczego, z jakiego tytułu doko-

nano wpłaty. Odcinek przekazu, stanowiący pokwitowanie na wpłaconą kwotę, należy dołączyć do protokółu. Jeśli imprezę urządzało inne Towarzystwo, a dochód pragnie przekazać na rzecz Towarzystwa Popierania Budowy Szkół, przekazuje go bezpośrednio na rzecz Komitetu Okręgowego również za pośrednictwem P. K. O.

Również dochód, uzyskany ze sprzedaży członkom statutów (10 groszy za egzemplarz), Zarząd Koła nie przeprowadza przez księgę kasową. Gotówkę, z tego tytułu uzyskaną, Zarząd wpłaca na konto Nr. 501,850 Komitetowi Okręgowemu w Równem osobnym blankietem P. K. O. z adnotacją na odcinku za ile statutów wpłata jest dokonywana.

V. Czynności Skarbnika Koła.

Skarbnik Koła prowadzi: a) księgę kasową, b) księgę kontową składek członkowskich i c) kontrolę wydanych cegiełek.

W księdze kasowej Skarbnik zapisuje: a) ilość otrzymanych od Komitetu Obwodowego legitymacyj członkowskich, b) ilość znaczków składkowych po 50 gr., c) ilość cegiełek na budowę szkół ściśle według wartości, d) sumy, jakie obciążają Koło z tytułu posiadania powyższych materjałów, e) każdą dokonaną wpłatę na rzecz Komitetu Okręgowego za sprzedane legitymacje, znaczki i cegiełki. W końcu roku kalendarzowego księga kasowa winna być zamknięta rachunkowo, zapisy zaś następnego roku mogą być dokonywane w dalszym ciągu w tej samej księdze.

Po przyjęciu każdego członka do Koła Skarbnik wpisuje jego nazwisko i imię do księgi kontowej składek członkowskich, notuje numer wydanej legitymacji. W rubryce „uwagi" należy odnotować datę przjęcia członka do Koła. Pobierane składki Skarbnik Koła wciąga do księgi kontowej składek członkowskich przy odpowiednich nazwiskach, zaliczając je stosownie do ilości wykupionych znaczków składkowych na rachunek poszczególnych kwartałów lub półkwartałów danego roku.

Kontrolę cegiełek, wydanych członkom Koła do rozsprzedaży, Skarbnik Koła prowadzi według dowolnego wzoru. Kontrola ta winna być ułożona i prowadzona w ten sposób, by bez żadnych trudności i w każdej chwili można było ustalić stan wydanych do sprzedaży cegiełek.

Wpłaty na rzecz Komitetu Okręgowego winny być dokonywane przez Zarząd Koła każdorazowo z chwilą, gdy suma posiadana przez Zarząd Koła gotówki dosięgnie 10 zł. Przetrzymywanie w Kasie Koła sum, przekraczających tę kwotę jest bezwzględnie niedopuszczalne.

Dowody wpłat na konto Komitetu Okręgowego należy starannie przechowywać.

W razie zmian na stanowisku Skarbnika Koła, akta, księgi, dowody, zapasy znaczków, cegiełek oraz gotówki przyjmuje protokólarnie jego następca względnie Prezes Koła.

VI. Wzór prowadzenia księgi kasowej.

Data otrzymania legitymacji lub znaczków	Ilość otrzymanych legitymacyj i znaczków		CEGIEŁEK					Należność przypadająca na rzecz Komitetu Okręg.				Wpłaty na rzecz Komitetu Okręg.					UWAGI
	Legitymacyj po 50 gr.	Znaczków składkowych po 50 gr.	po 1 zł.	po 50 gr.	po 20 gr.	po 10 gr.	po 5 gr.	Sumy poszczeg.		Sumy ogólne		Data wpłaty do PKO.	Sumy poszczeg.		Sumy ogólne		
								zł.	gr.	zł.	gr.		zł.	gr.	zł.	gr.	
1.X.1933	20	100			50			70	—	70	—	5.X.1933	15	—	15	—	
15.X.1933	10	50				100		40	—	110	—	1.XI.1933	20	—	35	—	
15.XII.1933			10	10			200	25	—	135	—	15.XI.1933	10	—	45	—	
												1.XII.1933	12	50	57	50	
												15.XII.1933	25	—	82	50	
Do przeniesienia										135	—				82	50	

VII. *Wpłata gotówki do P. K. O.*

Wobec tego, że niektóre Koła żądają specjalnych pokwitowań na wpłaconą gotówkę, mimo, iż przy wpłacaniu otrzymują w urzędach pocztowych „pokwitowania dla wpłacającego", Komitet Okręgo
na wpłaconą gotówkę, mimo, iż przy wpłacaniu otrzymują w urzędach pocztowych „pokwitowania dla wpłacającego", Komitet Okrę-

Delegat Zarządu Głównego
(—) *J. Firewicz*, Kurator Okręgu Szkolnego

22.

Okólnik Nr. 12.

W sprawie wydatków administracyjnych Kół.

W związku z zapytaniem, z jakich funduszów należy pokrywać wydatki administracyjne Kół (znaczki pocztowe, materjały piśmienne, księgi, dzienniki podawcze i t. p.) Zarząd Główny zarządzeniem swem z dnia 8.I.1934 r. Nr. 4/17/33 wyjaśnia, że wydatki te należy pokrywać z ogólnych funduszów, jakie pozostają w dyspozycji Koła.

Z uwagi jednak na to, że fundusze Kół są przedewszystkiem przeznaczone na cele zasadnicze, należy wszelkie wydatki administracyjne czynić możliwie oględnie z zachowaniem jak najdalej posuniętej oszczędności, ograniczając się do potrzeb rzeczywiście koniecznych i to w tych wypadkach, jeżeli sposobem „domowym" (materjały piśmienne i t. p.) nie można tego uskutecznić.

Przy przekazywaniu funduszów przez Koła zgodnie z § 20 statutu dla Komitetu Okręgowego należy dołączać również szczegółowe sprawozdanie, poparte rachunkami, z zużytkowania kwot na wydatki kancelaryjne.

Delegat Zarządu Głównego
(—) *J. Firewicz*, Kurator Okręgu Szkolnego.

KOMUNIKATY

Konkurs w sprawie kandydatów na I-szy rok Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie.

Nadesłany przy piśmie Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 12 stycznia 1934 r. Nr. II P-11633/33 komunikat o konkursie na urlopy płatne i inne dla kandydatów na I-szy rok studjów w Państwowym Instytucie Nauczycielskim w Warszawie w r. szk. 1934/35 Kuratorjum podaje do wiadomości zainteresowanych wraz ze wzorem deklaracji, jaka winna być dołączona do podania.

KONKURS
na urlopy płatne dla słuchaczów Państwowego Instyt. Nauczycielskiego w Warszawie.

Niniejszem ogłasza się konkurs na urlopy płatne dla kandydatów na I-szy rok Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie w roku szk. 1934/35 na podstawie następujących warunków:

1) O przyjęcie mogą ubiegać się kierownicy (czki) i stali (łe) nauczyciele (ki) publicznych szkół powszechnych, szkół ćwiczeń przy seminarjach nauczycielskich i szkół specjalnych, którzy (re) najpóźniej w roku 1931 ukończyli (ły) Wyższy Kurs Nauczycielski lub analogiczne studja.

2) Przy przyjmowaniu będą przedewszystkiem uwzględnione osoby, które wykazały szczególne zainteresowanie i uzdolnienia-pedagogiczne oraz zamiłowanie do pracy o charakterze społecznym na terenie szkoły (zrozumienie wpływu czynników socjologicznych w poznaniu dziecka, współpraca szkoły z domem i t. d.).

3) Kandydaci winni posiadać znajomość jednego z języków obcych (angielskiego, francuskiego lub niemieckiego) w stopniu umożliwiającym im korzystanie z literatury naukowej.

4) Pierwszeństwo będą mieli kandydaci, którzy nie ukończyli 35 lat życia.

5) Podania o przyjęcie na I-szy rok studjów w Instytucie Nauczycielskim należy wnosić drogą służbową do Ministerstwa WR. i OP. w ter-

minie do dnia **1 marca 1934 r.** i zaopatrzyć w następujące załączniki:

a) dokładny życiorys, własnoręcznie napisany z wyszczególnieniem przebiegu dotychczasowych studjów i praktyki nauczycielskiej. W życiorysie należy pomieścić szczegółowe sprawozdanie z dotychczasowej pracy wychowawczej, dydaktycznej i społecznej. Do życiorysu należy dołączyć referat na temat dokonanych przez petenta spostrzeżeń z życia dzieci na podstawie dotychczasowej praktyki;

b) świadectwa szkolne i egzaminacyjne oraz inne dowody dokonanych prac i odbytych studjów, np. zaświadczenia z udziału w kursach wakacyjnych (w oryginałach).

c) odpis wykazu stanu służby,

d) wykaz przerobionej lektury,

e) deklarację według załączonego wzoru,

f) 2 nienaklejone fotografje z własnoręcznym czytelnym podpisem.

Bezpośrednio przełożona władza służbowa dołączy ponadto wyciąg z wykazu kwalifikacyjnego oraz szczegółową opinję o kandydacie.

6) O ostatecznem przyjęciu do Instytutu rozstrzygnie kollokwjum wstępne, które odbędzie się 18 czerwca 1934 r. (godz. 8 rano) w Instytucie (Al. Ujazdowskie 20).

Przy kollokwjum tem winni kandydaci wykazać znajomość anatomji i fizjologji człowieka w zakresie podręcznika Bosnowskiego lub Wychowskiego oraz ogólną znajomość najnowszych kierunków wychowania i nauczania np. na podstawie przestudjowania dwu poniższych książek:

1) J. Jotejko — Jedność szkolnictwa ze stanowiska psychologji potrzeb społecznych. Warszawa, Nasza Księgarnia 1930 r.

2) Rowid: — Szkoła twórcza. Kraków — Gebethner i Wolff.

3) Hessen: — Podstawy pedagogiki.

Jeżeli z dotychczasowych studjów kandydata nie wynika w sposób niewątpliwy, iż opanował on dostatecznie język obcy, sprawdzona będzie przy egzaminie jego znajomość posługiwania się literaturą w języku obcym.

7) Kandydaci dopuszczeni do egzaminu wstępnego poddani będą na miejscu badaniu lekarskiemu dla stwierdzenia, czy stan zdrowia umożliwia im studja.

8) Nauczyciele przyjęci do Instytutu otrzymają płatny urlop (względnie płatny za zwrotem kosztów zastępstwa lub bezpłatny)

na pierwszy rok studjów, t. j. na rok szkolny 1934/35 na warunkach określonych w deklaracji. Zależnie od wyników pracy w pierwszym roku studjów urlop zostanie przedłużony na następny rok szkolny.

Deklaracja.

Prosząc o przyjęcie do Państwowego Instytutu Nauczycielskiego w Warszawie, niniejszem zobowiązuję się:

1. przestrzegać ściśle postanowień regulaminów, obowiązujących w Instytucie Nauczycielskim;

2. nie obejmować bez porozumienia z Dyrekcją Instytutu Nauczycielskiego żadnych zajęć ubocznych;

3. w razie uzyskania celem pracy w Instytucie Nauczycielskim urlopu płatnego, pracować — niezależnie od zobowiązań, przyjętych uprzednio z powodu pobierania stypendjum, czy urlopu płatnego — w ciągu lat czterech od daty ukończenia Instytutu w szkolnictwie państwowem lub publicznem na stanowisku, które wyznaczą mi władze szkolne najdalej w tymże okresie czasu.

Gdybym z własnej winy, czego ocenę pozostawiam władzom szkolnym, przerwał... studja, lub po ich ukończeniu nie wypełni... zobowiązań wyżej wymienionych w punkcie 3, zobowiązuję się zwrócić do Skarbu Państwa całą kwotę, otrzymaną tytułem poborów służbowych w czasie studjów w Państwowym Instytucie, odbytych na podstawie urlopu płatnego.

....
podpis

Kierownik..........
nauczyciel.......... szkoły.......................... klasowej w..........................

w powiecie..

w.. dnia...................................193...... r.

Krzyż — Pomnik w Rokitnie.

Kuratorjum z uznaniem podkreśla wysoce patrjotyczny, o dużem znaczeniu wychowawczem, czyn 7-klasowej publicznej szkoły powszechnej w Rokitnie — mieście, gdzie dziatwa szkolna z własnych składek wzniosła poległym bohaterom Krzyż — Pomnik na cmentarzu wojskowym.

Szkoły specjalne w Wejherowie na Pomorzu.

Z dniem 30 września 1933 r. przeniosło Starostwo Krajowe Pomorskie wszystkie istniejące na Pomorzu krajowe szkoły specjalne, a mianowicie: Szkołę dla Głuchoniemych Szkołę Specjalną dla dzieci umysłowo-upośledzonych i Szkołę specjalną dla małoletnich moralnie zaniedbanych do Krajowych Zakładów Opieki Społecznej w Wejherowie.

Wymienione zakłady urządzone są wzorowo, higjenicznie i dostosowane pod każdym względem do nowoczesnych wymagań szkolnictwa specjalnego; położone są w powiecie morskim w okolicy zdrowej i lesistej. Położenie i okolica wywierają dodatni wpływ na zdrowie i usposobienie wychowanków. Kierownictwo poszczególnych szkół spoczywa w rękach wyszkolonych fachowców — nauczycieli i wychowawców, — co daje gwarancję dobrych wyników szkolenia.

Szkoły połączone są internatami (każda szkoła oddzielnie). Dzieci oprócz nauki szkolnej korzystają z bezpłatnej opieki lekarzy specjalistów. Opłaty za wychowanków nie są wysokie, ponieważ szkoły te nie są obliczone na zysk. Likwiduje się tylko własne koszty.

Warunki przyjęcia do poszczególnych szkół są następujące:

1. Do szkoły dla głuchoniemych:

a) wiek 7 — 14 lat,

b) zdolność do pobierania nauki w zakładzie dla głuchoniemych,

c) wypełnienie kwestjonarjusza lekarskiego,

d) zobowiązanie do ponoszenia kosztów utrzymania.

2. Do szkoły specjalnej dla umysłowo-upośledzonych dzieci, u których pobieranie normalnej nauki szkolnej jest bezskuteczne wzgl. niemożliwe:

a) wiek 6 — 14 lat,

b) wypełnienie kwestjonarjusza lekarskiego,

c) zobowiązanie do ponoszenia kosztów utrzymania.

3. Do szkoły dla nieletnich wychowanków, przekazanych przez sądy, władze, rodziców lub opiekunów na wychowanie zapobiegawcze wzgl. przymusowe:

a) wiek 6 — 14 lat, oraz starszych do 18 roku życia celem wyszkolenia zawodowego w warsztatach rzemieślniczych i to: szewskim, stolarskim, krawieckim, introligatorskim, drukarskim, rzeźnickim, piekarskim, ślusarskim, szczotkarskim, koszykarskim, fryzjerskim i innych;

b) świadectwo lekarskie, że odnośny małoletni wolny jest od wszelkich chorób zakaźnych;

c) zobowiązanie do ponoszenia kosztów utrzymania.

Obecnie w wymienionych wyżej szkołach wolnych jest po kilkanaście miejsc.

Bliższych informacyj i szczegółów udziela na żądanie zainteresowanych każdego czasu Starostwo Krajowe Pomorskie w Toruniu.

W sprawie obrony przeciwlotniczej.

WOJEWODA WOŁYŃSKI Łuck, dn. 4 stycznia 1934 r.
Nr. 1524/33.

Do Pana Kuratora Okręgu Szk. w Równem.

W związku z odbytemi ćwiczeniami O.P.L. w Równem składam Panu Kuratorowi podziękowanie za przychylne ustosunkowanie się do akcji werbowania młodzieży szkolnej do prac O.P.L., urządzanie kursów i należyte przygotowanie podległych Urzędów do obrony przeciwlotniczej, oraz osobiste wybitne poparcie całej akcji.

Równocześnie proszę o wyrażenie w mojem imieniu podziękowania wszystkim kierownikom Zakładów Naukowych w Równem biorącym udział w ćwiczeniach.

Wojewoda (—) *H. Józewski*

WYKAZ
złożonych kwot na budowę szkoły im. Legjonów w Kostjuchnówce.

Saldo z Dziennika Urz. Nr. 1 z 1934 r. . .	11804 zł. 84 gr.
1) Inspektor Szkolny i urzędnicy Inspektoratu Szkolnego w Kowlu	100 zł. — gr.
2) Uczniowie Gimn. Państw. we Włodzimierzu .	25 zł. — gr.
3) Straż Przednia Gimn. Państw. Sarny .	20 zł. 36 gr.
4) Zespół Męski Straży Przedn. Gimn. Państw. Zdołbunów	70 zł. — gr.
5) Gimnazjum Państwowe w Łucku	118 zł. 25 gr.
6) Szkoła Powszechna w Osadzie Krechowieckiej .	17 zł. 95 gr.
7) Szkoła Powszechna w Matwiejowcach . .	10 zł. — gr.
8) Kom. uczn. Polskiej Góry przy Gimn. Państw. Łuck	17 zł. 30 gr.
9) Pryjma Juljan-Maciejów	14 zł. 50 gr.
Razem .	12198 zł. 20 gr.

Państwowa Centralna Bibljoteka Pedagogiczna w Równem.

Nabytki w dziale pedagogiki.

Ambroziewicz, W. Sztandar szkolny. W-wa, 1934. Nasza Księgarnia.

Anderson, G. L. Ciche czytanie w świetle badań psychologicznych i pedagogicznych. W-wa, 1932. Nasza Księgarnia.

Banach, K. Konkurs dobrego czytania książki. W-wa, 1933. Centr. Komitet do spraw młodz. wiejsk.

Biegeleisen, Br. Wskazówki do prowadzenia karty indywidualności w szkołach powszechnych. Wyd. II. Kraków, 1933. Miejskie Muzeum Przemysłowe.

Dańcewiczowa, J. Jak realizować nowy program języka polskiego. Cz. II. W-wa, 1933. Gebethner i Wolff.

Dubrawski, F. Introligatorstwo w szkole. Podręcznik metodyczno-praktyczny. Wyd. 2 popr. i uzup. Lwów, 1934. P. Wyd. Ks. Szkolnych.

Irzyk, St. Dzienny rozkład materjału naukowego dla I klasy szkół powszechnych. Lwów, 1933. Książnica-Atlas.

Kubski — Kotarbiński — Dobraniecki — Zarembina. Elementarz. Metoda wyrazowa. (oraz) Wyjaśnienia. Lwów, 1933. Jakubowski.

Linke, K. Nauczanie łączne i nauczanie języka ojczystego w szkole powszechnej. W-wa, 1933. Gebethner i Wolff.

Maleczyńska, E. — Gilewicz, A. Materjały i wskazówki do nauczania historji ziemi Czerwieńskiej (do r. 1772). Lwów, 1933. Zakł. im. Ossolińskich.

Moszczeńska, W. — Mrozowska, H. Podręcznik do nauki historji. Na pierwszą klasę gimnazjalną. (oraz) Przewodnik metodyczny. Lwów, 1933. Zakł. im. Ossolińskich.

Nawroczyński, B. Zasady nauczania. Wyd. 2. Lwów, 1931. Książnica-Atlas.

Patri, A. Nauczyciel w wielkiem mieście. W-wa, 1933. Nasza Księgarnia.

Policht, H. Nauka rysunku. Cz. I. Zasady, materjał, plan. Kraków, 1933.

(Poradnik). Poradnik techniczno-ogrodniczy projektowania, zakładania i prowadzenia ogrodów przy szkołach... pod red... W. Bromirskiego. W-wa, 1932. Nasza Księgarnia.

Rowid, H. Psychologja pedagogiczna. Wyd. 2 uzup. W-wa, 1930. Gebethner i Wolff.

Rowid, H. Szkoła twórcza. Podstawy teoretyczne... Wyd. 3 popr. i uzup. Kraków, 1931. Gebethner i Wolff.

Sikorski, W. Przykłady osnów lekcyj gimnastyki dla młodzieży męskiej. W-wa, 1922. Niklewicz i Sp.

(Szkoła). Szkoła przychodzi do ciebie. Korespondencyjny kurs szkoły powszechnej. W-wa, 1933. P. U. K.

Weintalówna, H. Tablica ilorazów inteligencji dla osób posługujących się testami Bineta — Termana. Lwów, 1933. Książnica-Atlas.

(Zrzeszenie Nauczycielstwa Szkół Gospodarstwa Wiejskiego w Polsce). Sprawozdanie z XII... walnego zebrania 1932 r. Radom, 1933.

Nabytki w innych działach.

Adamowiczowa, St. Zarazek gruźlicy. W-wa, 1931. Polski Związek Przeciwgruźliczy.

Babecki, J. Mleko. W-wa, 1931. Polski Związek Przeciwgruźliczy.

Baden-Powell, R. Wilczęta. I. W-wa, 1923. Niklewicz i Sp.

Baden-Powell, R. Wilczęta. II. Sprawności wilczęce. Poznań, 1928. Księgarnia Św. Wojciecha.

Banach, St. Rachunek różniczkowy i całkowy. t. II. Lwów, 1933. Książnica-Atlas.

Czachowski, K. Obraz współczesnej literatury polskiej 1884 — 1933. t. I. Naturalizm i neoromantyzm. Lwów, 1934. P. Wyd. Ks. Szkoln.

Dobrowolska H. Grafika książki a czytanie. W-wa, 1933. Nasza Księgarnia.

Dubiecki, M. Na kresach i za kresami. Kijów, 1914. Idzikowski.

Dunin-Karwicki, J. Wspomnienia Wołyniaka. Lwów, 1897. Gubrynowicz-Schmidt.

Gomme, G. L. Folklor w etnologji. W-wa, 1901. B. w.

Grodecki, M. Narządy i drogi oddechowe człowieka. W-wa, 1932. Polski Związek Przeciwgruźliczy.

Halecki, O. Dzieje Unji Jagiellońskiej. t. I, II. Kraków, 1919/1920. Akad. Umiejętności.

Jabłonowski, A. Historya Rusi południowej do upadku Rzeczypospolitej Polskiej. Kraków, 1912. Akad. Umiejętności.

Kacprzak, M. Zasady higjeny osobistej życia codziennego. W-wa, 1931. Polski Związek Przeciwgruźliczy.

Kasprzyk, A. — Czech, B. Narciarska zaprawa biegowa i skokowa. Wskazówki... Kraków, 1934. Polski Związek Narciarski.

Kisielewska, J. Historja rozwoju ruchu kobiecego do połowy XIX wieku. Według dzieła Lily Braun. Płock, 1934. B-cia Detrych.

Kolankowski, L. Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów. t. I. W-wa, 1930. Kasa im. Mianowskiego.

Kot, St. Ideologja polityczna i społeczna Braci Polskich zwanych Arjanami. W-wa, 1932. Kasa im. Mianowskiego.

Nanke, Cz. Szlachta wołyńska wobec Konstytucji Trzeciego Maja. Lwów, 1907. Tow. dla Popierania Nauki Polskiej.

Pomirowski, L. Nowa literatura w nowej Polsce. W-wa, 1933. Gebethner i Wolff.

Pomirowski, L. Walka o nowy realizm. W-wa, 1933. Gebethner i Wolff.

Sedlaczek, St. Kształcenie starszyzny harcerskiej. W-wa, 1928. Zw. Harc. Polskiego.

Sedlaczek, St. Przeglądy i pokazy harcerskie. Poznań, 1931. Księgarnia Św. Wojciecha.

Sopoćko - Grzymałowski. Życie pogodne. W-wa, 1922. Niklewicz i Sp.

Sosnowski, J. Wytyczne programowe pracy zastępu chłopców starszych. W-wa, 1933. Harc. Biuro Wydawnicze.

(Sprzęt). Sprzęt sportowy i gimnastyczny. Opis i rysunki. W-wa, 1933. Księg. Św. Wojciecha.

Stańczakówna, A. Jak organizować wypożyczalnie z księgozbiorem płynnym? W-wa, 1933. Bibljoteka Publiczna.

(Udostępnienie). Udostępnienie zbiorów Bibljoteki Publicznej m. st. Warszawy. W-wa, 1931.

Wierzbowska, M. Zapobieganie gruźlicy wśród dzieci. W-wa, 1931. Polski Związęk Przeciwgruźliczy.

Wieszeniewski, W. Początkowe objawy gruźlicy płuc. W-wa, 1931. Polski Związek Przeciwgruźliczy.

Ziętkiewicz, W. Sprzęt narciarski. Wyrób, wybór, konserwacja, smary. Wyd. II. W-wa, 1931. Gł. Księgarnia Wojskowa.

RUCH SŁUŻBOWY

Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łuckiego.

P. Minister W. R. i O. P. przeniósł z dniem 31 grudnia 1933 r. w stan spoczynku na własną prośbę z powodu trwałej niezdolności do służby *p. Eugenjusza Chejłę,* pozostającego w stanie nieczynnym dyrektora dokształcających szkół zawodowych, p. o. okręgowego wizytatora szkół w Kuratorjum Okr. Szk. Łuckiego w Równem.

Kurator O. S. Łuckiego przeniósł na własną prośbę z dniem 16 stycznia 1934 r. *p. Jana Kochańczyka,* nauczyciela Gimn. Państw. im. H. Sienkiewicza w Sarnach, p. o. instruktora Oświaty Pozaszkolnej powiatu sarneńskiego, na stanowisko nauczyciela Gimn. Państw. im. T. Kościuszki w Równem z powierzeniem aż do odwołania obowiązków okręgowego instruktora Oświaty Pozaszkolnej przy Kuratorjum Okr. Szk. Łuckiego w Równem.

Szkolnictwo Średnie.

Kurator O. S. Łuckiego mianował z dniem 1.I.1934 r.

1. *p. Marjana Jędryszkę,* nauczycielem Gimn. Państw. im. T. Kościuszki w Łucku,

2. *Antoniego Najdę,* nauczycielem Gimn. Państw. im. H. Sienkiewicza w Sarnach.

Szkolnictwo Powszechne.

Kurator O. S. Łuckiego powierzył na czas od dnia 1.I.1934 r. do 19.VIII.1934 r.:

1. *p. Marjanowi Jędryszce,* nauczycielowi Gimn. Państw. im. T. Kościuszki w Łucku, obowiązki instruktora Oświaty Pozaszkolnej powiatu łuckiego,

2. *p. Antoniemu Najdzie,* nauczycielowi Gimn. Państw. im. H. Sienkiewicza w Sarnach, obowiązki instruktora Oświaty Pozaszkolnej powiatu sarneńskiego.

Kurator O. S. Łuckiego odwołał z dniem 1 stycznia 1934 r.:

1. *p. Stanisława Maniaka,* od pełnienia obowiązków instruktora Oświaty Pozaszkolnej w powiecie łuckim.

Ministerstwo W. R. i O. P. przeniosło z urzędu dla dobra szkoły z dniem 1 stycznia 1934 r.:

1. *p. Ananjasza Aleksandra Skowrońskiego,* kierownika 7 kl. publ. szk. powsz. Nr. 1 w Kowlu, na równorzędne stanowisko do 7 kl. publ. szk. powsz. w Bereznem, pow. kostopolskiego,

2. *p. Annę Zrazikównę,* naucz. 7 kl. publ. szk. powsz. w Choczni, pow. wadowickiego, na równorzędne stanowisko do 3 kl. publ. szk. powsz. w Luchczy, powiatu sarneńskiego.

Kurator O. S. Łuckiego przeniósł na własną prośbę z dniem 1 stycznia 1934 r.:

1. *p. Feliksa Dziewałtowskiego,* kierownika 7 kl. publ. szk. powsz. w Lidwipolu, pow. kostopolskiego, na równorzędne stanowisko do 7 kl. publ. szk. powsz. w Drużkopolu, pow. horochowskiego;

2. *p. Józefa Ściebórę,* kierownika 7 kl. publ. szk. powsz. Nr. 2 w Krzemieńcu, na równorzędne stanowisko do 7 kl. publ. szk. powsz. Nr. 1 w Kowlu.

Kurator O. S. Łuckiego zwolnił na własną prośbę ze stanowiska kierownika z dniem 31.XII.1933 r.:

1. *p. Gleba Karamańczuka,* kierown. 3 kl. publ. szk. powsz. w Kustyniu, pow. rówieńskiego, z pozostawieniem na stanowisku nauczyciela.

L. p.	Nazwisko i imię	Z dniem	Stopień organ.	Szkoła	
				miejscowość	powiat
	Mianowana:				
1	Seńkówna Paraskewja	1.I.34	1-kl.	Myków	Łuck
	Przeniesiona w stan pozasłużbowy:				
1	Hrycekowa Marja	1.II.34	7 kl. Nr. 1	Mizocz	Zdołbunów

L. p.	Nazwisko i imię	Z dniem	Szkoła		
			stop. organ.	miejscowość	powiat
	Przeniesiony w stan spoczynku:				
1	Orzelski Kazimierz	31.I.34	7 kl.	Rożyszcze	Łuck
	Zwolnienia z urzędu:				
1	Kotulska Apolonja	28.II.34	2 kl.	Chryniki	Dubno
2	Boniecka Marja	31.XII.33	1 kl.	Władysławówka	"
3	Głowacka Michalina	31.XII.33	2 kl.	Hołowin	Kostopol
4	Sowińska Filotea	30.IV.34	2 kl.	Druchowa	"
5	Pilipiukowa Wiera	31.XII 33	3 kl.	Luchcza	Sarny
	Uchylono dekret zwolnienia:				
1	Kamińskiej Marji	—	4 kl.	Dunajów	Krzemieniec

CZĘŚĆ NIEURZĘDOWA

A. WIWCZARUK
Równe.

Zagadnienie korelacji w nowych programach naukowych.

Nowe programy naukowe, które w bieżącym roku szkolnym realizujemy w trzech klasach szkoły powszechnej, wysunęły m. i. zagadnienie korelacji w nauczaniu. Chcąc istotę tego zagadnienia należycie ocenić, należy przedewszystkiem zdać sobie sprawę z tego, że zagadnienie korelacji jest fragmentem o wiele obszerniejszego zagadnienia syntezy (globalności) w nauczaniu i tylko w tej płaszczyźnie może być gruntownie omówione i należycie ocenione. Ponieważ ramy artykułu są zbyt ciasne, by całokształt związanych z tem spraw omówić, ograniczymy się do rozpatrzenia istoty syntezy w nauczaniu oraz najważniejszych form dydaktycznych, na syntezie opartych, poczem dopiero przystąpimy do wytknięcia zasad organizacji pracy szkolnej w dziedzinie nauczania w klasach I, II i V szkoły powszechnej.

I.

W codziennej naszej pracy szkolnej z zakresu nauczania możemy wyodrębnić dwa zasadnicze elementy: 1. materjał naukowy, który w ciągu pewnego okresu czasu mamy dzieciom podać, 2. dziecko, które materjał ten ma sobie przyswoić. Rzeczą zasadniczej wagi dla nauczyciela, a przez to i dla szkoły, jako instytucji, pracę szkolną organizującej, jest takie zorganizowanie pracy, by dziecko przyswajało sobie materjał naukowy w sposób możliwie najbardziej racjonalny i gwarantujący możliwie najlepsze wyniki pracy. Stąd dwie główne zasady, na których opierać się może organizacja pracy szkolnej: 1. zasada, biorąca za punkt wyjścia materjał naukowy, 2. zasada, uwzględniająca przedewszystkiem psychikę dziecka. Obie te zasady w konsekwentnem rozbudowaniu prowadzą do dwóch odmiennych systemów pracy w dziedzinie nauczania: pierwsza do podziału na przedmioty szkolne (system przedmiotowy), druga do usunięcia przedmiotów szkolnych (system bezprzedmiotowy). Oba te systemy, celem należytego wyświetlenia

istoty zagadnienia syntezy w nauczaniu, a tem samem i korelacji, musimy omówić.

Na treść materjału naukowego składają się: a) pewna suma wiadomości z poszczególnych dziedzin wiedzy, b) pewna ilość nabytych sprawności psychicznych i fizycznych. Ilość materjału naukowego może być — zależnie od stopnia organizacyjnego szkoły,— większa lub mniejsza; zawsze jednak musi być taka, by czyniła wychowanka przygotowanym do życia. Ponieważ życie wymaga wszechstronnego wykształcenia, materjał naukowy musi być tak pomyślany, by — niezależnie od ilości — zawierał w sobie elementy z różnych dziedzin wiedzy. Człowiek dorosły, będący przytem na odpowiednim stopniu rozwoju cywilizacyjnego, zdolny jest do przeprowadzenia analizy materjału naukowego (sumy wiadomości i sprawności); stąd w swiadomości jego wyraźnie zarysowują się poszczególne dziedziny wiedzy, aczkolwiek dziedziny te istnieją tylko w abstrakcji. Zdajemy sobie więc sprawę, że kończący szkołę (w tym wypadku szkołę powszechną) uczeń winien wykazać pewną, przez programy naukowe ustaloną, ilość wiadomości z geografji, historji, przyrodoznawstwa, językoznawstwa, winien wykazać pewną sprawność w posługiwaniu się mową, pismem i t. p. Wiadomości te i sprawności musi uczeń umieć wykorzystywać, by w różnych sytuacjach życiowych umiał dać sobie radę. Poszczególne dziedziny wiedzy i sprawności zostały wprowadzone do szkoły pod nazwą przedmiotów szkolnych. Wiemy, że ilość tych przedmiotów w różnych czasach była różna, jak również możemy stwierdzić, że im dalej — od czasów dawniejszych do nowszych—ilość tych przedmiotów zwiększała się. Było to dowodem, że w miarę rozwoju cywilizacyjnego ludzkości powiększała się zdolność ludzi do coraz to bardziej szczegółowej analizy otaczających nas rzeczy, zjawisk i kompleksów zjawisk; a ponieważ w czasach ostatnich hołdowano zasadzie, że młodemu pokoleniu należy przekazać możliwie najwięcej wiadomości ze wszystkich dziedzin wiedzy, wprowadzono do szkoły możliwie dużo przedmiotów szkolnych.

Wytworzył się z tego istniejący obecnie s y s t e m w i e l o p r z e d m i o t o w o ś c i, wprowadzony najpierw do szkół wyższych, później średnich, wkońcu początkowych—łącznie z klasami najniższemi.

Ażeby zdać sobie sprawę z wad i zalet tego systemu, wystarczy zastanowić się nad następującym przykładem. Rozkład lekcyj dla pewnej klasy piątej szkoły powszechnej przewidywał na jakiś jeden dzień lekcje następujących przedmiotów: j. polskiego, historji, geografji, rachunków i zajęć praktycznych. Tematy poszczególnych lekcyj były następujące: z j. polskiego: czytanie ust. „Święto państwowe"; z historji: testament Bolesława Krzywoustego; z geografji: o Mazowszu; z rachunków: o cechach podzielności przez 9; z zajęć praktycznych: w grupie chłopców—roboty ze słomy: koszyki; w grupie dziewcząt—zdobienie koszuli. Pomijając już fakt, że każdego z tych

przedmiotów uczyły się dzieci: a) pod kierunkiem innego nauczyciela, b) inną, właściwą danemu przedmiotowi, metodą, — widzimy, że na poszczególnych lekcjach były omawiane i przerabiane zagadnienia, nie mające ze sobą nic wspólnego. Niewątpliwie, temat każdej lekcji nie został na ten dzień przez nauczyciela wyznaczony dowolnie; tematy te zostały zaczerpnięte z materjału naukowego, przewidzianego dla tej klasy przez oficjalne programy naukowe poszczególnych przedmiotów. Ponieważ w zakresie każdego przedmiotu obowiązują pewne zasady, według których ustala się kolejność tematów w ciągu roku szkolnego (np. zasadą tą w historji jest czas, w geografji przestrzeń i t. d.), prawdopodobnem jest, że nauczyciele zmuszeni byli wyznaczyć na ten dzień takie, a nie inne tematy lekcyj. W rezultacie jednak, aczkolwiek plan pracy dziennej był racjonalnie pobudowany,—występuje tutaj wyraźnie główna wada tego systemu: nie liczenie się z psychiką dziecka, które w ciągu tych pięciu lekcyj miało do czynienia z pięcioma różnemi, niczem ze sobą niepowiązanemi, zagadnieniami i pięć razy musiało skierowywać swe myśli na zupełnie inne płaszczyzny. Jest to bowiem cechą zasadniczą tego systemu, że uwzględniając podział na przedmioty szkolne, dążąc do systematycznego opracowania tych przedmiotów, nie liczy się z tem, jak reaguje na to psychika dziecka: czy dziecko zdolne jest do tego, by otaczającą je rzeczywistość drogą analizy rozkładać na poszczególne dziedziny wiedzy, a potem materjał naukowy z tych dziedzin systematycznie opanowywać. Wada tego systemu wystąpi jeszcze wyraźniej, jeżeli uprzytomnimy sobie, że podobnie miała się sprawa nieraz nietylko na poziomie klasy piątej, lecz nawet klasy pierwszej, gdzie nieraz tematy, na lekcjach omawiane, były też w ciągu jednego dnia 2—3 razy zmieniane z wyraźnem pogwałceniem psychiki dziecka. Stąd nikłe rezultaty nauczania, prowadzonego tym systemem: dziecko przyswaja sobie cały szereg wiadomości, lecz nie są one prawdziwem wykształceniem, gdyż: a) nie są ze sobą powiązane, b) nie mają głębszej wartości życiowej, gdyż były opanowane nie w ścisłym związku z otaczającą dziecko rzeczywistością.

Z powyższego wynika, że nieuwzględnianie lub uwzględnianie w stopniu niedostatecznym psychiki dziecka, będącego przecież nie przedmiotem, lecz podmiotem pracy szkolnej, nie powinno mieć miejsca przy organizowaniu nauczania; przeciwnie, wzgląd na psychikę dziecka winien być decydujący.

Opierając się na wynikach prac uczonych z zakresu studjów nad psychiką dziecka w wieku szkolnym, stwierdzić trzeba, że: 1. dzieko, wstępujące do szkoły (7-letnie), ujmuje otaczającą je rzeczywistość bezwzględnie inaczej, aniżeli człowiek dorosły; 2. psychika dziecka w różnych fazach rozwojowych ulega zmianom, zbliżając się w miarę rozwoju dziecka do psychiki człowieka dorosłego; 3. że dopiero w drugim podokresie fazy późnego dziecięctwa za-

czynają w dziecku krystalizować się formy ujmowania rzeczywistości, właściwe człowiekowi dorosłemu*). Z powyższego wynikają zasadnicze postulaty dydaktyczne:

1. Sposób podejścia do dziecka w pracy z zakresu nauczania winien być inny, aniżeli sposób podejścia do ludzi dorosłych; o ile bowiem człowiek dorosły zdolny jest przez analizę rzeczywistości wyodrębnić w niej poszczególne dziedziny wiedzy i wiadomości z tych dziedzin systematycznie opanowywać, o tyle dziecko, zwłaszcza rozpoczynające naukę szkolną, ujmuje otaczającą je rzeczywistość jako pewną całość, której na elementy rozkładać nie potrafi.

2. Organizacja nauczania musi uwzględniać zmiany, zachodzące w psychice dziecka w miarę rozwoju tegoż, wobec czego musi być w różnych klasach różna.

3. Nauczanie mniej-więcej systematyczne w zakresie poszczególnych przedmiotów może rozpocząć się nie wcześniej, jak w piątej klasie szkoły powszechnej, do tej zaś pory nauczanie winno być epizodyczne.

Na zasadzie uwzględniania psychiki dziecka został oparty inny system organizowania pracy szkolnej, system bezprzedmiotowy. Oparte na tym systemie metody pracy zrywają całkowicie z przedmiotami szkolnemi; wychodząc z założenia, że dziecko ujmuje otaczającą je rzeczywistość w postaci pewnych całości, metody te zmierzają do tego, by dziecko poznawało rzeczy, zjawiska i kompleksy zjawisk, z rzeczywistości zaczerpnięte, nie oderwanemi od siebie cząstkami, jak to się dzieje w systemie przedmiotowym, lecz globalnie, w formie pewnych całości, nazywanych ośrodkami życiowemi (ośrodkami zainteresowań, projektami, kompleksami). W trakcie przerabiania tych ośrodków zdobywają dzieci pewne wiadomości i wyrabiają w sobie pewne sprawności, opanowując w ten sposób pewien zakres materjału naukowego z poszczególnych dziedzin wiedzy. Oczywiście o systematycznem przerabianiu materjału naukowego niema tutaj mowy i uczniowie przyswajają sobie pewne wiadomości o tyle, o ile występują one w związku z przerabianemi ośrodkami, a więc epizodycznie.

Są to metody syntetyczne (globalne), wśród których wyróżniamy:

metodę belgijską (metoda Decroly),
metodę amerykańską (metoda projektów),
metodę austrjacko-niemiecką (nauczanie łączne),
metodę rosyjską (metoda kompleksów).

---

*) Dr. Jan Kuchta: Psychologiczne podstawy nowych programów. Zrąb, R. 1932. Tom 10, str. 3 — 31.

Pomijając dwie pierwsze metody, jako powstałe w warunkach, mniej do naszych podobnych, zastanowimy się nad dwoma następnemi.

Podstawą pracy w nauczaniu łącznem są ośrodki życiowe, zaczerpnięte z bezpośredniej rzeczywistości ze specjalnem uwzględnieniem nauki o rzeczach ojczystych, a ułożone dla każdej klasy tak, by stanowiły pewną całość. Oto cykl ośrodków, ułożonych dla klasy I-szej: *)

1. W szkole. 2. W domu (rodzina). 3. W domu (praca i rzeczy... i rzeczy). 4. Jesień (owoce, ogród, targ). 5. Jesień (park w jesieni, zbiór owoców). 6. Po nauce, przed szkołą. 7. Wiatr na drodze, w parku, w ogrodzie. 8. W domu (co robi ojciec i matka, praca i odpoczynek). 9. W domu (o myciu i ubieraniu się). 10. W szkole (czego się uczymy). 11. Na ulicy. 12. Zakupy (targ). 13. Św. Mikołaj. 14. Zakupy (u kupca). 15. Boże Narodzenie. 16. Nowy Rok i zegar. 17. W kuchni. 18. Zabawy w pokoju. 19. Zabawy zimowe na dworze. 20. Zabawy zimowe w domu. 21. Uroczystości rodzinne. 22. Noc (o układaniu się do snu i spaniu, o chorobie. 23. W domu (porządki, kominiarz). 24. Zwierzęta w domu. 25. Poczta. 26. Odwiedziny. 27. Przedwiośnie. 28. Kwiecień-plecień. 29. Ruch uliczny. 30. Straż pożarna 31. Wiosna i Wielkanoc. 32. Wycieczka. 33. W mieście (najważniejsze budowle). 34. W Praterze. 35. Schönbrunn (zwierzyniec). 36. Zabawy na łące. 37. W lesie. 38. Nad Dunajem. 39. Lato. 40. Wakacje.

Każdy z tych ośrodków jest przerabiany mniej-więcej w ciągu jednego tygodnia; poniżej podany przykład ilustruje, jak rozplanowane są zajęcia z poszczególnych dziedzin pracy szkolnej w związku z przerabianiem jednego ośrodka.

Ośrodek: O świetle i ogniu

(2-gi tydzień pracy w kl. II szkoły powszechnej) **)

A. Nauka o rzeczach ojczystych.

1. Rozmaite światła. 2. O piecu. 3. Kominiarz. 4. U handlarza węgla i drzewa. 5. O straży ogniowej.

B. Nauczanie wyrażania się.

I. Wyrażanie się przez kształt i barwę.

1. Rysunki: Lichtarz i świeca, latarka ręczna, lampa naftowa, lampa żarowa i łukowa. Piec. Ilustrowanie. Dom płonący.

*) Plan Heeger-Leqrüna, wzięty z książki Karola Linkego: Nauczanie łączne oraz nauczanie języka ojczystego w szkole powszechnej. Warszawa, 1933. Gebethner i Wolff. str. 28—30

**) Plan Pöschla, zaczerpnięty z książki Linkego. str. 46—47.

4. Nauczanie języka:

a) Ćwiczenia w pisaniu: Pożar. Zapisywanie swobodne zdań wygłoszonych;

b) Ćwiczenia mowy: Użycie czasownika, poprawna intonacja;

c) Ortografja: Słowa posiłkowe, dyktando.

5. Pisanie: Odpowiednie do toku nauki wyrazy i zdania.

III. Wyrażanie się przez liczbę.

U kupca. U handlarza drzewem i węglem. Układ dziesiętny liczb. Rozkładanie i dodawanie liczb. Doliczanie jednostek do pełnych dziesiątek. Łuk, położenie, kwintal.

IV. Gimnastyka.

Ćwiczenia w skoku. Taktowanie według pieśni marszowej. Próba gaszenia fikcyjnego pożaru.

Jak widzimy, nie wvstępuią tutaj przedmioty, lecz poszczególne działy pracy. Mając do dyspozycji codziennie 3 — 4 godziny lekcyjne, nauczyciel przeznacza na każdy dział pracy tyle czasu, ile w związku z ośrodkiem uważa za odpowiednie, potrzebne i możliwe; czas więc, poświęcony np. pracy ręcznej czy rachunkom, nie musi być w każdym tygodniu ten sam. Przerabiając jakiś ośrodek, uczniowie zdobywają pewne wiadomości nie w sposób systematyczny, lecz epizodyczny, przyczem epizody te, będące elementami wiedzy z poszczególnych przedmiotów, są tak dobierane, by, będąc wzięte z bezpośredniej obserwacji, a przez to będąc bezwzględnie w sferze zainteresowań dzieci, były jednocześnie podstawą pracy systematycznej z zakresu danych przedmiotów w klasach starszych, t. j. wtedy, kiedy systematyczne opanowywanie tych przedmiotów będzie konieczne i możliwe. Kolejność epizodów, jak również zakres materjału z poszczególnych przedmiotów, jest znana nauczycielowi; dziecko natomiast przyswaja sobie ten materjał niejako okazyjnie, przy sposobności.

Metoda ta wprowadzona do szkół austrjackich i niemieckich po wojnie światowej, ograniczona została do klas młodszych szkoły powszechnej; rzadkie są wypadki stosowania jej w klasach wyższych od klasy czwartej, są natomiast wypadki ograniczenia jej do klasy najniższej, a nawet tylko pierwszych miesięcy klasy pierwszej, poczem następuje nauczanie, oparte na systemie przedmiotowym. Kierowano się tutaj następującemi zasadami: 1. nauczanie łączne konieczne jest przedewszystkiem dla dzieci najmłodszych, rozpoczynających naukę szkolną; 2. nauczanie łączne, oparte na ośrodkach życiowych, ma tak długo rację bytu, jak długo ośrodków tych może dostarczyć rzeczywistość, podlegająca bezpośredniej obserwacji;

3. nauczanie łączne, wprowadzające nauczanie epizodyczne, musi być w klasach starszych zastąpione przez nauczanie, uwzględniające podział na przedmioty szkolne, a to ze względu na konieczność systematycznego uporządkowania zdobytych przez dzieci w formie epizodów wiadomości, ich uzupełnienia i pogłębienia.

Metoda kompleksów, stosowana doniedawna jako jedyna metoda pracy w szkołach Związku Sowieckiego, poszła w dążeniu do syntezy w nauczaniu znacznie dalej. I tutaj zamiast przedmiotów szkolnych wprowadzono ośrodki życiowe, nazwane kompleksami, których cykle zostały przez oficjalne programy ustalone dla wszystkich klas 7-letniej szkoły początkowej. Na pracę systematyczną z zakresu poszczególnych przedmiotów nie pozostawiono tutaj czasu i miejsca, gdyż w klasach starszych nauczanie oparto również na ośrodkach, przyczem w klasach tych ośrodki (kompleksy) nie mogły być zaczerpnięte z rzecywistości bezpośredniej — a to ze względu na coraz to rozszerzający się zakres materjału. Metoda ta nie wytrzymała na tym terenie próby życiowej i została wycofana i zastąpiona systemem przedmiotowym; stwierdzono bowiem, że ucniowie, kończący szkołę 7-letnią, nie wykazywali minimum wiadomości i sprawności, przez życie wymaganych. Można uważać, że przyczyna tego zjawiska tkwiła z jednej strony w wadliwem wykorzystywaniu tej metody (wprowadzenie jej do wszystkich klas szkoły 7-letniej z całkowitem pominięciem nauki systematycznej), z drugiej zaś strony w nieodpowiedniem przygotowaniu do zawodu nauczycieli, realizujących w praktyce tę metodę; wykształcenie bowiem nauczyciela musi być inne wtedy, kiedy uczy on w klasach starszych 1—3 przedmiotów, przez siebie obranych, a więc w stopniu dostatecznym i pod względem materjału i pod względem metody opanowanych, inne zaś przy metodzie syntetycznej, gdzie jeden i ten sam nauczyciel udziela uczniom danej klasy wiadomości ze wszystkich dziedzin wiedzy.

Na przykładzie tych metod można stwierdzić:

1. Metody syntetyczne nie zostały jeszcze do tej pory tak wypróbowane, by mogły nadawać się do stosowania masowego, jako obowiązujące we wszystkich szkołach metody pracy.

2. Metody syntetyczne nadają się do stosowania raczej w klasach niższych szkoły powszechnej, a to ze względu na: a) zakres materjału, będącego w obserwacji bezpośredniej; b) konieczności psychologiczne; c) skoncentrowanie całokształtu nauczania w tych klasach w ręku jednego nauczyciela;

3. Metody syntetyczne muszą w klasach starszych ustąpić miejsca systemowi przedmiotowemu, a to ze względu na konieczność opanowania poszczególnych dziedzin wiedzy w sposób systematyczny.

Pomiędzy temi dwoma krańcami, jakiemi są: z jednej strony system przedmiotowy, uwzględniający systematyczną pracę nad opanowaniem poszczególnych przedmiotów, lecz nieuwzględniający psychiki dziecka, z drugiej zaś strony metody syntetyczne, oparte na wskazaniach psychologji, lecz uniemożliwiające dzieciom systematyczne nabywanie wiadomości, — umieścić należy takie formy pracy, które, utrzymując podział na przedmioty szkolne, dążą jednocześnie do pewnego złagodzenia lub nawet usunięcia wad, z systemu tego wynikających. Są to: koncentracja i korelacja.

„Koncentracja to próbaześrodkowania różnych działów nauczania około jednego przedmiotu, który w stosunku do innych zachowuje kierownicze stanowisko." *)

„Korelacja to próba uzależnienia od siebie różnych przedmiotów nauczania przez podkreślanie wielorakich ich związków, np. przez ujęcie tego samego zagadnienia czy zadania z punktów widzenia licznych przedmiotów nauczania".*)

Jak z powyższych definicyj wynika, obie te metody są formami przejściowemi, kompromisowemi pomiędzy systemem przedmiotowym, a metodami syntetycznemi, przyczem bliższą do metod syntetycznych jest koncentracja. Nie zrywa ona wprawdzie z zasadą podziału na przedmioty szkolne, lecz przez oparcie nauczania o jeden przedmiot, jako przedmiot kierowniczy, w stosunku do innych przedmiotów nadrzędny, oraz przez wprowadzenie zagadnień centralnych, dokoła których zośrodkowana jest praca na lekcjach innych przedmiotów, czyni całe nauczanie bardzo podobnem do nauczania syntetycznego. Zasadniczą różnicą pomiędzy metodą tą, jako formą organizacji pracy szkolnej, a metodami syntetycznemi będzie: a) większa odpowiedzialność nauczyciela za wyniki nauczania w zakresie poszczególnych przedmiotów, b) większe skrępowanie nauczyciela (a tem samem i dzieci) wymiarem czasu, który może nauczaniu poszczególnych przemiotów poświęcić, gdyż wymiar czasu musi być nietylko w zakresie całego roku szkolnego, lecz również w zakresie każdego tygodnia zgodny z wymiarem, przez programy przewidzianym.

Korelacja natomiast o wiele mniej zbliża się do metod syntetycznych, a przez to w stopniu znacznie mniejszym łagodzi wady systemu przedmiotowego. Jest bowiem korelacja, jak to trafnie określa Dr Burdecki**), „pewnego rodzaju przygotowaniem do koncentracji przedmiotów". Poprzestaje ona na wykorzystywaniu związków, pomiędzy poszczególnemi przedmiotami zachodzą-

*) Dr. R. Taubenszlag. O zmianę organizacji, programu i metody nauczania szkoły średniej ogólnokształcącej. „Oświata i wychowanie". W-wa, 1931. str. 793—820 i 874—899.

**) Dr. F. Burdecki. O koncentracji, korelacji i komasacji w nowych programach nauczania. „Głos Nauczycielski". W-wa, 1931/2. str. 638—640.

cych, do wyzyskiwania na lekcji jednego przedmiotu wiadomości, nabytych przez dzieci o danej rzeczy czy zjawisku na lekcjach innych przedmiotów. Czyni to, oczywiście, niezawsze, gdyż niezawsze nadarzają się ku temu sposobności i niezawsze zachodzi potrzeba odwoływania się do wiadomości z innych przedmiotów; jednem słowem, stosowanie zasad korelacji musi ograniczyć się do stosowania ich w miarę możności.

Obie te formy, koncentracja i korelacja, nie usuwają całkowicie wad systemu przedmiotowego. Są one natomiast naturalnem przejściem, przygotowaniem nauczyciela, dziecka i szkoły wogóle do wprowadzenia w nauczaniu metod syntetycznych, jako metod bardziej racjonalnych, lecz do tej pory niewypróbowanych, nieskrystalizowanych. Ażeby ten okres przejściowy umożliwił nam istotnie przygotowanie się do wprowadzenia w nauczaniu całkowitej syntezy, koniecznem jest, by formy przejściowe — koncentracja i korelacja — były należycie zrozumiane, oceniane i stosowane.

II.

Po tych teoretycznych rozważaniach trzeba zdać sobie sprawę z tego, jakie stanowisko w sprawie organizacji pracy w dziedzinie nauczania zajmują programy naukowe, które obecnie realizujemy.

Stwierdzić trzeba przedewszystkiem, że programy naukowe utrzymują p o d z i a ł n a p r z e d m i o t y; programy bowiem zostały opracowane dla każdego przedmiotu osobno, zagadnień zaś centralnych, pozwalających na syntetyczne ujmowanie materjału naukowego z różnych dziedzin wiedzy, w programach brak. Mówiąc w formach organizacji pracy w poszczególnych klasach, programy wymieniają jedynie k o r e l a c j ę, nie wprowadzając innych form, nawet koncentracji. Stąd wynikałoby, że jedyną, w świetle nowych programów dopuszczalną, formą organizacji pracy jest korelacja.

Jest tak istotnie w odniesieniu do klas starszych; inaczej natomiast przedstawia się sprawa organizacji pracy w klasie I-ej, od której też zaczniemy.

W „Instrukcji, dotyczącej programów nauki w klasach I, II i V szkół powszechnych", ogłoszonej w Nr. 8—9 Dziennika Urzędowego M. W. R. i O. P. z r. 1933, znajdujemy na str. 328 — 330 cały rozdział, poświęcony uwagom ogólnym o organizacji pracy w kl. I. Bardzo ważną wskazówkę znajdujemy tutaj w p-cie 3-b, który powiada: „Różne zajęcia w danym dniu winny być powiązane wspólnością tematów, zmierzać do skupiania się dokoła pewnego ośrodka lub ośrodków zainteresowań, wspierać się wzajemnie, tworzyć całość jak najbardziej jednolitą i ciągłą, organiczną i naturalną, bez męczących przeskoków, ale i bez przesady i sztuczności w powiązaniach". Jeżeli wskazówkę powyższą porównamy z definicją

koncentracji, to jasnem będzie, że właściwie mowa tutaj jest o koncentracji jako formie organizacji pracy, aczkolwiek terminu tego nie spotykamy. Wskazówkę powyższą uzupełnić możemy opinją psychologa D-ra J. Kuchty, który mówi: „Zgodnie z podanym obrazem struktury psychicznej dziecka ujęcie programów w klasie I-ej nie może uniemożliwiać łącznego (syntetycznego) nauczania; przeciwnie: powinno zdążać do tego, by zbliżało się ono do niego o ile możności. Da się to uzyskać na drodze odpowiednio stosowanej metody, nawet przy nauczaniu, uwzględniającem podział na przedmioty, przejściowo nadal obowiązującem*). I tutaj jasno powiedziane jest, że mamy do czynienia z zasadą koncentracji, jako metodą, umożliwiającą — przy uwzględnianiu przedmiotów szkolnych — nauczanie o ile możności zbliżone do nauczania łącznego.

W odniesieniu do klasy II-giej wskazówek programowych, dotyczących organizacji pracy, brak, z czego wynikałoby, że ograniczyć się tutaj należałoby tylko do korelacji. Ponieważ jednak: a) w psychice dziecka 8-letniego, w porównaniu z dzieckiem 7-letniem, zaszły jeszcze stosunkowo zmiany niewielkie, b) układ materjału naukowego, dla klasy II-giej przeznaczonego, jest ten sam,— należy uważać, że niema istotnych powodów, utrudniających zorganizowanie pracy w tej klasie na zasadach koncentracji, jako metody, zbliżającej nauczanie możliwie najwięcej do nauczania syntetycznego. Utwierdza nas w tem opinja innego pedagoga, D-ra J. Saloni, który w uwagach do książki K. Linkego „Nauczanie łączne i t. d." na str. 55 mówi: „W nowych programach polskich sprawa nauczania łącznego została potraktowana inaczej. Właściwie obowiązuje ono tylko w klasie pierwszej i drugiej (choć i tu nie w całej rozciągłości); wyraźniejsza specjalizacja występuje już w klasie trzeciej". Autor tej wskazówki nie czyni — jak widzimy — wielkiej różnicy między możliwościami wprowadzenia częściowego nauczania syntetycznego do klasy I i klasy II. Zresztą, sam fakt wprowadzenia do programu języka polskiego tematów z zakresu geografji, przyrody i historji, podobnie, jak to miało miejsce w klasie I-szej, czyni przedmiot ten nadrzędnym, umożliwiającymześrodkowywanie dokoła niego pracy z innych przedmiotów, co tem samem umożliwia oparcie nauczania w tej klasie o zasadę koncentracji.

Reasumując powyżej powiedziane, stwierdzimy:

1. Podział na przedmioty szkolne został w nowych programach naukowych utrzymany, lecz w zakresie klasy I-szej przejściowo (Kuchta).

2. Organizacja pracy w klasie I-szej winna — nawet przy nauczaniu, uwzględniającem podział na przedmioty — zbliżać się

*) Dr. J. Kuchta. — op. cit. str. 8.

możliwie najwięcej do nauczania syntetycznego (łącznego) (Kuchta); to samo może dotyczyć i kl. II-giej (Saloni).

Stąd wynikają zasady organizacji pracy, któremi będą: w klasach I-szej i II-giej zasada koncentracji, w klasie V-tej — korelacja.

Zkolei przejdziemy do omówienia praktycznych możliwości realizowania powyższych zasad, mając na uwadze, z jednej strony założenia teoretyczne, z drugiej zaś strony wymagania programowe i pomoce naukowe (podręczniki), któremi rozporządzamy.

W klasach I-szej i II-giej podstawową formą organizacji pracy będzie koncentracja. Przedmiotem naczelnym będzie tutaj język polski (język ojczysty); lecz naczelnym będzie on nie przez te działy pracy, które w dotychczasowym systemie skłonni byliśmy traktować jako najważniejsze, a mianowiczie — naukę czytania i pisania, lecz przez dział „mówienie", a raczej omawianie i poznawanie rzeczy i zjawisk, z najbliższego otoczenia dzieci zaczerpniętych. Jest bowiem w programie języka polskiego, dla tych klas przepisanego, dział materjału naukowego, zatytułowany „Tematy ćwiczeń w mówieniu, czytaniu i pisaniu". W dziale tym mamy materjał z geografji, historji i przyrodoznawstwa, oczywiście w zakresie elementarnym. Dział ten może nam dostarczyć odpowiednich tematów, które w ciągu pewnych okresów czasu (np. tygodni) mogą spełniać role ośrodków zainteresowań, dokoła których możemyześrodkować zajęcia z zakresu innych przedmiotów. Ilość ośrodków zainteresowań, na jeden rok szkolny przewidzianych, ich czas trwania oraz kolejność nie są przez programy ustalone; nauczycielowi pozostawia się więc w ich układaniu wolną rękę. W każdym zaś razie winien się on kierować następującemi zasadami:

1. Szereg ośrodków zainteresowań (tematów pracy, zagadnień centralnych), przeznaczonych dla danej klasy na cały rok szkolny, winien całkowicie wyczerpywać materjał, zawarty w programie języka polskiego, w dziale „Tematy";

2. Kolejność ośrodków nie może być taka, jaka jest kolejność „tematów" w programie, gdyż byłoby to nienaturalnem; pomijając bowiem fakt, że tematy historyczne (uroczystości i święta państwowe, obrazki z życia Prezydenta i Marszałka i t. p.) należy zaktualizować, a więc umiejscowić w okresie świąt państwowych lub innych wydarzeń, — tematy z zakresu geografji i przyrody muszą przecinać się nawzajem, dostarczając przez to zagadnień zawsze aktualnych; np. obserwowanie życia jakiegoś zwierzęcia domowego będzie dokonywane w różnych porach roku; zajęcia ludzi wystąpią w różnych porach roku i w różnych miejscach: w domu, w ogrodzie, w polu, w lesie i t. p.

3. Ośrodki zainteresowań mają być tak ułożone, by, wychodząc od najbliższego środowiska (stąd inne ujęcie zagadnień w mieście, inne na wsi), stale zmierzały do zagadnienia naczelnego,

dokoła którego winna być ześrodkowana praca ze wszystkich przedmiotów w zakresie całej szkoły powszechnej: do zagadnienia „Polska i jej kultura".

Dla przykładu podaję cykl całoroczny ośrodków zainteresowań na klasę II-gą, przeznaczonych dla środowisk wiejskich. Zaznaczam, że na ośrodkach t ych został oparty podręcznik do nauki języka ukraińskiego w kl. II p. t. „Druha knyżeczka dla wseludnych szkił", Lwów, Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych, 1933.

1. Szkoła (powrót po wakacjach do szkoły). 2. Dom (rodzina i rodzeństwo). 3. Dom (domowe zwierzęta, ogród). 4. Dom — wieś (ulica we wsi, najważniejsze budowle we wsi). 5. Jesień (zmiany w przyrodzie). 6. Jesień (praca jesienna rolnika) 7. Jesień (życie w wodzie). 8. Jesień (życie w lesie). 9. Okolicznościowe: wojsko wraca z ćwiczeń polowych 10. Okolicznościowe: obrazek z przeszłości, dzień zaduszny. 11. Okolicznościowe: 11 Listopada. 12. Okolicznościowe: pożar, straż pożarna. 13. Zima (zbieranie zapasów). 14. Zima (życie zwierząt i ptaków). 15. Zima (zabawy zimowe, życie dzieci w zimie). 16. Boże Narodzenie. 17. Nowy Rok. 18. Praca ludzi (rolnik, młynarz). 19. Praca ludzi (rzemieślnicy: krawiec, tkacz). 20. Praca ludzi (wożenie drzewa budulcowego, stolarz, sklep). 21. Praca ludzi (kowal, lekarz). 22. Praca ludzi (policja, K. O. P.). 23, 24, 25. Opowiadania z przeszłości. 26. Imieniny Marszałka. 27. Wiosna (roztopy wiosenne; komunikacja). 28. Wiosna (zmiany w przyrodzie). 29. Wiosna (życie w rzece, w lesie) 30. Wiosna (życie ptaków i zwierząt). 31. Okolicznościowy: Wielkanoc. 32. Okolicznościowy: 3 Maja, Prezydent. 33. Lato (wycieczka w pole, do lasu). 34. Lato (wycieczka do miasta). 35. Lato (koniec roku szkolnego, projekty na wakacje).

Jak widzimy, cykl powyższy zawiera 35 ośrodków, odpowiadających 35 tygodniom pracy w ciągu roku szkolnego. Będziemy więc mogli na opracowanie każdego ośrodka poświęcić 1 tydzień czasu, przyczem jedne będą mogły zająć czasu mniej, inne—więcej niż tydzień, zależnie od ilości materjału, który w związku z opracowywaniem danego ośrodka mamy dzieciom podać. Porównywując następnie powyższy cykl ośrodków zainteresowań z cyklem ośrodków życiowych, podanym przy omawianiu metody nauczania łącznego (p. str. 106), widzimy, że zachodzi pomiędzy temi cyklami rzucające się w oczy podobieństwo. Istotnie bowiem, układ i treść ośrodków przy metodzie koncentracji i ośrodków przy metodach syntetycznych mogą być i są bardzo często identyczne, a jak zobaczymy, i rozplanowanie zajęć tygodniowych z poszczególnych dziedzin pracy jest bardzo podobne.

Dla przykładu podaję plan tygodniowy, wzięty z kl. I-szej.

O ś r o d e k z a i n t e r e s o w a ń: Przygotowania do świąt Bożego Narodzenia.

Okres czasu: Ostatni tydzień przed świętami = 6 dni = 16 godzin.

Materjał naukowy:

J. polski:	Wycieczki:	Wycieczka do miasta celem obejrzenia sklepów i wystaw sklepowych	1 godz.
	Mówienie:	Sprawozdanie z wycieczki Skąd się wzięła choinka Wierszyk o choince Co będziemy robili w czasie świąt. Rozdanie świadectw	3 godz.
	Czytanie:	Tekst z elementarza Chodaka — metoda wyrazowa — str. 30-31 (sklep-piłka)	1 1/2 godz.
	Pisanie:	Zapisywanie zdań i wyrazów w związku z czytaniem i mówieniem	1 1/2 godz.
		Razem język polski	7 godz.
Rysunki:	Z przypomnienia:	Choinki na placu	
	Z wyobraźni:	Co chciałbym otrzymać na gwiazdkę	1 godz.
Zajęcia praktyczne:		Robimy zabawki na choinkę	2 godz.
Śpiew:		Kolędy	1 godz.
Rachunki:		Różne zadania na dodawanie i odejmowanie w zakresie 10 na materjale, wziętym z całokształtu zagadnienia	3 godz.
Ćwiczenia cielesne:		Zabawy i gry	2 godz.
		Razem w ciągu tygodnia (bez religji)	16 godz.

Jak widzimy, w planie tym występują przedewszystkiem przedmioty szkolne, a dopiero w ramach tych przedmiotów poszczegóne dziedziny pracy. Na każdy przedmiot przewidziano taką ilość czasu, jaką ustala program danego przedmiotu. Powyższy plan tygodniowy łatwo już będzie rozbić na jednostki dzienne i lekcyjne. Ważną wskazówkę w sprawie organizowania pracy w ciągu jednego dnia, znajdziemy na stronie 349 wspomnianej „instrukcji dotyczącej programów naukowych"; należy pamiętać, że niewłaściwym będzie taki plan pracy dziennej, w którym jednego dnia znajdą się obok siebie np. rysunki, zajęcia praktyczne, pisanie, śpiew, ćwiczenia cielesne, drugiego zaś dnia np. mówienie, czytanie, nauka wiersza, rachunki; powodów tego łatwo się domyśleć. Kiedy podstawą pracy w ciągu tygodnia jest plan tygodniowy, zbudowany w podany wyżej sposób, wtedy zbytecznym okazuje się sztywny tygodniowy rozkład lekcyj, zarówno w kl. I, jako też i w klasie II-giej.

Nauczyciel musi tutaj mieć wolną rekę w wyznaczaniu lekcyj z poszczególnych przedmiotów na takie dni i godziny, które będzie uważał za odpowiednie.

W związku z powyższem zachodzi pytanie: czy takie ujęcie pracy w klasach I i II będzie możliwe ze względu na podręczniki szkolne, w danych klasach obowiązujące, zwłaszcza przy nauce języka ojczystego.

Istotnie, napotkamy tutaj na poważne trudności: będą one mniejsze w kl. II-giej, większe w klasie I-ej. Podręcznikiem podstawowym w kl. I-szej jest elementarz. Zadaniem tego podręcznika jest podać tekst, na którym dziecko ma nauczyć się czytać i pisać; biorąc za podstawę różne elementy nauki czytania i pisania (bądź zdania przy metodzie zdaniowej, bądź wyrazy przy metodzie wyrazowej), elementarz wprowadza te elementy w sposób systematyczny. Ponieważ jednak elementy te nie mogą być wprowadzone w oderwaniu, lecz muszą występować w pewnych powiastkach, opartych na określonych tematach, zachodzi pytanie: czy tematy, występujące na poszczególnych stronicach elementarza, dadzą się uzgodnić z tematami ośrodków zainteresowań, ułożonych na cały rok szkolny przez nauczyciela. Oczywiście, w większości wypadków uzgodnienie tematów będzie możliwe, gdyż obowiązujące dzisiaj elementarze operują tematami, zaczerpniętemi z życia dzieci, ze sfery ich zainteresowań. A jednak rozbieżności będą nieraz bardzo trudne do usunięcia. Pochodzi to stąd, że autor elementarza, przeznaczonego dla dzieci z różnych stron Polski, czerpał wprawdzie tematy z życia dzieci, lecz miał te dzieci w ujęciu abstrakcyjnem, uogólnione, podczas gdy nauczyciel ma te dzieci przed sobą konkretne; stąd pewien temat, nawet teoretycznie z życia dzieci zaczerpniety, — w danem środowisku, wśród danych dzieci i — wreszcie — w danym czasie może nie być naturalny; 2) autor elementarza musiał kierować się nietylko koniecznością wprowadzenia odpowiednich tematów, lecz również koniecznością systematycznego wprowadzenia elementów nauki czytania i pisania — i nieraz zmuszony był świadomie wprowadzić w danym czasie temat nieaktualny lub mało naturalny — ze względu na konieczność wyprowadzenia z tego tematu jakiegoś zdania lub wyrazu; stąd spotykane czasem tematy w rodzaju „ulewy”, o której nauczycielowi mówić wypadnie w zimie (Chodak, Moja pierwsza książeczka, metoda wyrazowa, str. 45).

Jakież z tej sytuacji wyjście? Czy oprzeć się na tematach, wprowadzonych do elementarza, a wobec tego zerwać z koncentracją jako podstawą pracy, — czy zerwać z elementarzem i zastąpić go tekstami, układanemi przez siebie do nauki czytania i pisania z uwzględnieniem ośrodków zainteresowań, będących podstawą pracy? I jedno i drugie wyjście będzie miało złe strony: pierwsze — gdyż ze względu na jeden dział pracy, coprawda bardzo ważny (nauka czytania i pisania), zrywa stę z koncentracją i wraca do

całkowitego systemu przedmiotowego, który — jak to staraliśmy się udowodnić — w klasie I-szej stanowczo nie powinien mieć miejsca; drugie — gdyż może postawić nauczyciela-praktyka w sytuację bardzo trudną do pokonania. Kompromisowem wyjściem byłoby: przystępując z początkiem roku szkolnego do ułożenia ośrodków zainteresowań, trzeba zapoznać się gruntownie z tematami, przez elementarz wprowadzonemi, i w zagadnieniach swych tematy te uwzględnić (będzie to czasem do pewnego stopnia sztuczne!), przyczem występujące w elementarzu tematy, nie dające się z ośrodkami uzgodnić, trzeba będzie usunąć, układając sobie na 1-2 lekcje własny tekst do nauki pisania i czytania, oparty tematowo na zagadnieniu centralnem.

Podstawą pracy w klasie V-tej będzie—jak widzieliśmy— system przedmiotowy, łagodzony przez korelację.

Należałoby tutaj przedewszystkiem rozpatrzeć, czy możliwem byłoby wprowadzenie i na tym stopniu nauczania koncentracji jako podstawy organizacji pracy. Zajęcie określonego stanowiska w tej sprawie jest konieczne wobec pewnych prób, czynionych w kierunku wprowadzenia koncentracji do kl. V-tej, prób zarówno teoretycznych, jakoteż i praktycznych. Teoretycznie zagadnienie to usiłuje rozwiązać na korzyść koncentracji J. Mencel w artykule „Korelacja w nauczaniu klasy piątej szkoły powszechnej" („Przyjaciel Szkoły", Poznań 1933, str. 560—571), lecz wkońcu przychodzi do przekonania, że „nie zawsze warunki tak ułożą się, że zachować będzie można ścisłą łączność pomiędzy poszczególnemi przedmiotami". Z prób praktycznych jedną podaje J. Grela w artykule „Uwagi ogólne o organizacji pracy w kl. V szk. powszechnej" — (Dz. Urz. Kuratorjum O. S. Łuckiego Nr. 10 z r. 1933 str. 467) Drugą, przeprowadzoną w r. 1931 w kl. VI-tej szkoły powszechnej, przytoczę. Zagadnieniem centralnem (ośrodkiem zainteresowań) było zagadnienie produkcji cukru — w związku z hasłem „cukier krzepi". Dokoła tego zagadnienia ześrodkowano pracę z przyrody, geografji, j. polskiego i rachunków, przyczem tematy lekcyj z tych przedmiotów były następujące: z przyrody: jak wyrabia się cukier; z geografji: gdzie produkują cukier i w jakich ilościach; z języka polskiego: dzieci czytały i omawiały książeczki propagandowe p. t. „Jaś do swych kolegów"; z rachunków dokonywano odpowiednich, do tematu naczelnego dostosowanych, obliczeń. Oba te przykłady wykazują, że w zakresie jednego dnia (ewentualnie kilku dni, lub nawet tygodnia) oparcie nauczania w klasie V-tej o koncentrację byłoby możliwe; lecz rozplanować w ten sposób pracę na cały rok szkolny w ramach obecnie obowiązujących programów naukowych— byłoby rzeczą nietylko sztuczną, lecz nawet niemożliwą. Metoda koncentracji bowiem wymaga wysunięcia jednego przedmiotu do roli przedmiotu nadrzędnego i ześrodkowania pracy z innych przedmiotów wokół przedmiotu nadrzędnego. Natomiast w klasie, gdzie obowiązuje systematyczny kurs w zakresie poszczególnych przed-

miotów, — jest to niemożliwe ze względu na odmienne zasady, na których kurs systematyczny każdego przedmiotu został pobudowany. Biorąc dla przykładu dwa tylko przedmioty, geografję i historję, widzimy, że: jeżeli przedmiotem nadrzędnym będzie geografja, tematy zaś lekcyi z historyj będą dostosowane do tematów lekcyj z geografji, to nie będziemy mogli kursu naukowego z historji przerobić — i odwrotnie. Zachodziłaby tutaj konieczność pewnych zmian w programach naukowych, co nie nadaje się tutaj do rozpatrywania.

Jako więc jedyna forma pracy w klasie piątej może być stosowana korelacja.

Jeżeli mamy, zgodnie z definicją korelacji, wyzyskiwać związki, zachodzące pomiędzy poszczególnemi przedmiotami jako dziedzinami wiedzy, to przedewszystkiem musimy zastanowić się, jakiego rodzaju związki mogą tutaj zachodzić.

Będą to:

związki materjalne: te same tematy powtarzają się w różnych przedmiotach w innem opracowaniu, np. jakieś wydarzenie historyczne może być — prócz lekcji historji — tematem czytanki, pracy pisemnej, rysunku, piosenki; wspólną płaszczyzną dla powtarzających się w różnych przedmiotach tematów może być czas, przestrzeń i t. p.

związki formalne: przy różnych tematach, występujących w dwóch lub kilku przedmiotach, ujęcie formalne jest podobne: np. opis krajobrazu słowny, pisemny, w rysunku; sposób graficznego przedstawienia pewnych reguł gramatycznych i reguł arytmetycznych.

Drogą szczegółowej analizy można wyszukać więcej tych związków; lecz i z powyższego wynika jasno, że — prócz ćwiczeń cielesnych, które mają swój swoisty charakter i zakres, oraz prócz religji, którą tutaj celowo pomijam, — wszystkie inne przedmioty dadzą się ze sobą powiązać. Ponieważ częściej mieć będziemy do czynienia ze związkami materjalnemi, przeto ważniejszą rolę będą odgrywały przedmioty, zawierające w sobie materjał (tematy), aniżeli przedmioty, zawierające jedynie formę, ten materjał ujmującą. Skutkiem tego pierwszeństwo tutaj oddamy geografji, historji, przyrodoznawstwu, potem językowi, rysunkom, zajęciom praktycznym, śpiewowi, wkońcu zaś rachunkom. Nie będzie to oznaczało, że przedmioty najpierw wyliczone, mają spełniać rolę przedmiotów nadrzędnych, gdyż byłoby to dążeniem do koncentracji, niemożliwem w tej klasie do zrealizowania; będzie to natomiast w praktyce oznaczało, że zagadnienie jakieś, występujące w kilku przedmiotach, winno być omówione przedewszystkiem na lekcjach przedmiotów: geografji lub historji lub przyrody, potem dopiero na lekcjach innych przedmiotów, nie odwrotnie. Jeżeli więc w praktyce spotkamy takie tematy: z geografji: „port w Gdyni”, z jez. polskiego: czytanie noweli Goetla: „Nurek”, to jasnem jest, że z tych dwu lek-

cyj najpierw powinna być przerobiona lekcja z geografji, potem dopiero z j. polskiego.

Następnem zagadnieniem, wziętem z praktyki stosowania korelacji, będzie zagadnienie, jak długi odstęp czasu może oddzielać, dwie lekcje, na których pewien temat był przerabiany z różnych przedmiotów. Przytoczę konkretny przykład: mam wziąć z geografji lekcję — o górach polskich, z historji — o wyratowaniu króla Jana Kazimierza przez gòrali; z języka polskiego — czytanie wyjątku z „Potopu". Pytanie: jaki odstęp czasu dopuszczalny jest pomiędzy temi lekcjami, i czy wogóle kwestja czasu ma tutaj jakieś znaczenie? — Korelacja dąży do wykorzystywania wiadomości, nabytych o jakiemś zjawisku na lekcji jednego przedmiotu, — na lekcji innego przedmiotu; jest to odwoływanie się do posiadanych już przez ucznia wiadomości. Wiemy, że im mniejszy okres czasu upłynął od czasu przyswojenia sobie pewnej wiadomości, tem łatwiej możemy ją ze świadomości wydobyć. Stąd odpowiedź: 1. zagadnienie czasu pomiędzy lekcjami, traktującem z różnych stron o tem samem zjawisku, nie jest bez znaczenia; 2. odstęp czasu pomiędzy dwoma, powyżej opisanemi, lekcjami powinien być możliwie najmniejszy. W danym wypadku pomiędzy lekcją historji i lekcją z geografji musi upłynąć czas kilku miesięcy — ze względu na kurs danych przedmiotów; jeżeli zaś idzie o lekcję z języka polskiego, to jasnem jest, że winna ona nastąpić po lekcji z geografji w odstępie czasu możliwie najkrótszym.

W końcu trzeba zaznaczyć, że zasada korelacji łatwo może być nadużywana przez stosowanie jej w zakresie niewłaściwym. Jeżeli np. nauczyciel j. polskiego, przystąpiwszy do opracowania noweli „Nurek", zechce wykorzystać wszystkie wiadomości: 1) o wybrzeżu morskiem i porcie w Gdyni — z geografji, 2) o odzyskaniu morza i Pomorza — z historji, i w tym celu poświęci całą godzinę na odpytanie dzieci celem wydobycia tych wiadomości, — to wyraźnie nadużyje zasady korelacji, której celem przecież nie jest gruntowne odtwarzanie już poznanych wiadomości, lecz krótkie odwołanie się do nich. — Z drugiej strony zachodzić mogą wypadki niestosowania lub stosowania w stopniu niewystarczającym zasad korelacji tam, gdzie to byłoby konieczne. Jeżeli np. dzieci skończyły przerabiać z geografji rozdział o Śląsku, nauczyciel zaś rachunków przystępuje do działu: podzielność liczb — to przecież związek materjalny pomiędzy temi dwoma przedmiotami występuje o tyle wyraźnie, że winien być wykorzystany. Przecież poważnym działem pracy w nauczaniu rachunków jest rozwiązywanie zagadnień (zadań), które też operują pewnemi tematami; zasada więc korelacji będzie uwzględniona, gdy zagadnienia rachunkowe tak ułożymy, by były tematowo zaczerpnięte z opracowanego już na lekcjach z geografji materjału o Śląsku.

Reasumując powyższe, wysuwamy następujące postulaty, które

w praktyce — w realizowaniu zasad korelacji — należałoby respektować:

1. Nauczyciel każdego przedmiotu w kl. V powinien orjentować się należycie nietylko w materjale naukowym swego przedmiotu, lecz również w materjale ze wszystkich innych przedmiotów, w tej klasie obowiązujących; w związku z tem rozkład materjału z każdego przedmiotu na cały rok szkolny winien być przez Komisję klasową kl. V omówiony:

2. Ponieważ należy dążyć do możliwego uwspółcześniania lekcyj z poszczególnych przedmiotów, ze sobą wiążących się, koniecznem jest, by każdy nauczyciel wiedział dobrze o tem, jakie będą tematy lekcyj ze wszystkich przedmiotów w ciągu najbliższego okresu czasu. W tym celu muszą co pewien czas (np. co tydzień, co dwa tygodnie) odbywać się posiedzenia Komisji Klasowej; na posiedzeniach tych po przedstawieniu przez każdego nauczyciela swego planu na dany czas, t. zn. tematów lekcyj z danego przedmiotu, nastąpić winno omawianie całokształtu pracy ucznia w ciągu tego okresu czasu, a to pod kątem widzenia uzgodnienia tematów lekcyjnych z poszczególnych przedmiotów.

3. Dążeniem szkoły być powinno, by w klasach starszych możliwie ograniczyć liczbę nauczycieli, w danej klasie uczących; jasnem bowiem jest, że zasady korelacji, a więc wykorzystanie związków, pomiędzy dwoma przedmiotami zachodzących, zawsze będą łatwiejsze do zrealizowania w ręku jednego, aniżeli dwóch nauczycieli.

Pren. rocz. zł. 6, półrocz. zł. 3. Nr. pojed. 60 gr. Konto P.K.O. Nr 30.365

Adres Redakcji i Administacji: RÓWNE WOŁYŃSKIE, KURATORJUM.

Drukarnia Samorządowa w Równem, ul. Słowackiego 2.